

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Vztahy a výchova dětí v době po rozvodu

Bakalářská práce

Autor: Martina Haškovcová

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Martina Haškovcová
Studium:	U1401
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální a charitativní práce
Název bakalářské práce:	Vztahy a výchova dětí v době po rozvodu
Název bakalářské práce AJ:	Relationship and education of children after the divorce

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Teoretická část se bude zabývat vysvětlením pojmu rodina, manželství, problematikou rozvodu a rozchodu a jejím dopadem na rodinu. Zaměří se na to, kdo je pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jakou pomoc v době po rozvodu (rozchodu) lze nabídnout z pohledu pracovníka, jaké jsou další možnosti odborné pomoci. Hlavním cílem bakalářské práce je popsat, jak vnímají pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí téma vztahu a výchovy dětí v době po rozvodu (rozchodu). Zvolené metody a techniky: kvalitativní výzkum a polostrukturovaný rozhovor s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008 SMITH, Heather. Děti a rozvod. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004 ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010

Garantující pracoviště:	Katedra sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Oponent:	doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Čáslavi dne 24.3.2017

Martina Haškovcová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Lucii Smutkové, Ph.D. za její cenné rady, připomínky a metodické vedení, které mi velice ochotně a trpělivě poskytovala při vypracování této bakalářské práce. Dále děkuji všem, kteří mi poskytli rozhovory, za jejich ochotu, podporu a trpělivost. A děkuji i své rodině, která mi byla nápomocna a stála při mně, abych mohla svoji práci dokončit.

Abstrakt

HAŠKOVCOVÁ, Martina. *Vztahy a výchova dětí po rozvodu*. Hradec Králové, 2017, 60 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Bakalářská práce se věnuje vztahům a výchově dětí po rozvodu. Teoretická část se zaměřuje na pojmy jako rodina a její typy a funkce, věnuje se konfliktům a rozpadu rodiny. Zaměří se na následnou úpravu poměrů k dětem a vysvětlí pomoc, kterou může rodinám poskytnout orgán sociálně právní ochrany dětí a jiné instituce.

Praktická část je zaměřena na zjištění, jak vnímají pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí téma vztahu a výchovy dětí v době po rozchodu (rozvodu). Tedy co vnímají jako příčiny konfliktů mezi rodiči, jak jsou rodiče schopni konflikty řešit a jakou pomoc mohou využít. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Jako technika sběru dat byly použity polostrukturované rozhovory, které byly následně interpretovány dle jednotlivých dílčích cílů.

Klíčová slova: rodina, rozpad rodiny, úprava poměrů, odborná pomoc

Abstract

HAŠKOVCOVÁ, Martina. *Relationship and education of children after divorce their parents*. Hradec Králové, 2017, 60 p. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Leader of the Bachelor Degree Thesis: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

This bachelor's work is devoted to relationship and education of children after divorce their parents. Theoretical part is focused the term as a family, their type and function, conflicts and break-up of family institution. Work is concentration resulting adaptation relationships to children and explain the way fo help, which can provide special advisory appropriate authority and another institutions.

Practical part is focused on perception special advisory appropriate authority on relationships and education of children after divorce their parents. What they are feeling as cause of conflicts between their parents, how the parents can look for a solution of the conflicts and which help they can use. Research was made by kvalitative method. Data was selection by half-structured talk, which was interpreted in partical goals.

Keywords: family, break-up of family, adaptation relationships, special help

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	11
1 Rodina	11
1.1 Rodina v minulosti	11
1.2 Typy a funkce rodiny	12
1.3 Vztahy a komunikace v rodině	14
2 Ohrožení stability rodiny	16
2.1 Konflikty v rodině	16
2.2 Rozpad rodiny	17
2.3 Dopad na matku a otce	18
2.4 Dopad na děti	20
2.4.1 Syndrom zavrženého rodiče	22
3 Úprava poměrů po rozchodu rodičů	23
3.1 Posuzování výchovných předpokladů	23
3.2 Možnosti úpravy péče	23
3.3 Sociální pracovník OSPOD	25
4 Odborná pomoc rodinám	27
4.1 Pomoc poskytovaná prostřednictvím OSPOD	28
4.2 Mediace	29
4.3 Sanace rodiny	30
4.4 Terapeutická pomoc	30
Shrnutí	32
Praktická část	33
5 Metodické ukotvení výzkumných aktivit	33
5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření	33
5.2 Výzkumná strategie a metoda sběru informací	35
5.3 Výzkumný soubor, organizace výzkumného šetření	37
5.4 Průběh výzkumného šetření	39
5.5 Etické aspekty výzkumného šetření	40
5.6 Rizika výzkumného šetření	40

6	Interpretace získaných informací	42
6.1	Interpretace dílčího výzkumného cíle č. 1	42
6.2	Interpretace dílčího výzkumného cíle č. 2	45
6.3	Interpretace dílčího výzkumného cíle č. 3	48
	Závěr.....	52
	Seznam tabulek.....	55
	Seznam příloh.....	56
	Seznam použité literatury	57

Úvod

Rodina je pro každého člověka důležitá. Z ní si pro další život bereme své vzory v chování, utváří nás v našem postoji ke společnosti, k lidem a k různým situacím. Dává nám základ do našeho dalšího života. Ale ne všechny děti mají to štěstí v rodině vyrůstat. V rychlém tempu života nejsou rodiče někdy schopni rodinu udržet, dochází k rozvodům a rozchodům. Mnoho dětí se také narodí do neúplné rodiny, mnoho z nich svého otce nezná. Některé děti svůj život prožijí bez rodičů a svých příbuzných, ať vlivem úmrtí rodičů anebo se o ně rodiče nedokážou postarat. Děti, které nemohou žít se svými vlastními rodiči, se ocitají v péči svých příbuzných, v pěstounské péči nebo svůj život prožijí v dětských domovech.

Pracuji krátce na oddělení sociálně - právní ochrany dětí. Je zarážející, kolik rodičů si dnes ani neuvědomuje, jak je to pro jejich děti velmi těžké, když se jako rodiče rozejdou. Jen málo z nich svůj rozchod zvládne bez velkých potíží. Neuvědomují si také, že jejich rozchod má obrovský vliv na jejich děti. Válka mezi rodiči se často vede prostřednictvím jejich dětí. Proto jsem se rozhodla zvolit si jako téma své bakalářské práce právě to, jaké jsou vztahy rodičů a výchova dětí po rozvodu (rozchodu).

Tomuto tématu se v odborné literatuře věnuje mnoho autorů. Mezi ně patří třeba Oldřich Matoušek, Hana Pazlarová, Ivo Možný, Zdeněk Matějček, Ilona Špaňhelová, nebo Tomáš Novák. Každý z nich na tuto problematiku nahlíží ze svého pohledu – tedy z pohledu sociální práce s rodinou, z pohledu psychologie dopadu rozvodu na rodiče a dětí nebo z pohledu práva.

Základními předpisy, které se zabývají tematikou rozvodu a péče o nezletilé děti je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak vnímají pracovníci orgánu sociálně - právní ochrany dětí vztahy rodičů a výchovu dětí v době po rozvodu (rozchodu). Rodiče se někdy po svém rozchodu nedokážou dohodnout na věcech, které se týkají jejich dětí. Přestože většinou mají poměry ke svým dětem upravené, tak se mohou objevit konflikty, které nechtějí nebo nedokážou sami řešit. Proto se v dílčích cílech budu

zaměřovat na konflikty a neshody, které rodiče řeší prostřednictvím orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).

Odpověď na tuto otázku budu zjišťovat pomocí těchto dílčích cílů:

1. dílčí cíl – Zjistit, jaké vnímají pracovníci OSPOD příčiny konfliktů mezi rodiči.
2. dílčí cíl – Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů konflikt vyřešit.
3. dílčí cíl – Zjistit, jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty.

Jako výzkumnou strategii k dosažení cíle jsem zvolila kvalitativní metodu. Technikou sběru informací jsou polostrukturované rozhovory s pracovníky oddělení sociálně - právní ochrany dětí.

Celá bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se budu zabývat pojmem rodina, kde se zaměřím nejprve na definici rodiny, na její typy, znaky a funkce tak, jak je definují někteří autoři, kteří se problematice věnují. V další kapitole nastíním téma rozpadu rodiny. To znamená rodiny, kde se rodiče rozvedli nebo jako partneři rozešli. A jaký dopad to má na rodiče a děti a zmíním se o nejčastějších příčinách, které vedou k rozchodu rodičů. S tím souvisí i úprava poměrů k dětem. Dále vysvětlím pojem, kdo je sociálním pracovníkem orgánu sociálně - právní ochrany, který s rodinou pracuje. V poslední kapitole se zaměřím na odbornou pomoc, která rodičům a jejich dětem může pomoci překlenout jejich těžké životní období.

V praktické části popíšu hlavní cíl a s ním související dílčí cíle. Dále objasním zvolenou výzkumnou strategii a metodu sběru informací, výběr souboru respondentů a organizaci výzkumného šetření. Zmíním se o etických aspektech i rizicích výzkumu. Nakonec se budu zabývat interpretací dílčích cílů, které mi pomohou najít odpověď na hlavní cíl mé bakalářské práce.

Teoretická část

1 Rodina

Rodina prošla za poslední desetiletí velkou proměnou. Každý člověk může vnímat rodinu jinak. Například jako soužití dvou bezdětných lidí, soužití dvou lidí stejného pohlaví nebo např. soužití dvou žen, které spolu žijí v domácnosti. Po dlouhou dobu se za klasickou rodinu považovali sezdaní rodiče a jejich společné děti. Přesto se dnes do popředí dostávají i nesezdaná soužití, tedy muž a žena, kteří spolu žijí a vychovávají děti. Tyto svazky jsou společností uznávané. Abychom mohli pochopit vztahy rodičů a dětí po rozvodu, je nutné si nejprve uvědomit co je rodina, jaké jsou její typy, znaky a funkce.

1.1 Rodina v minulosti

Již od středověku až do konce 19. století se za rodinu považovala společnost lidí, která spolu bydlela pod jednou střechou, společně hospodařila. Nepatřila tam jen širší pokrevní rodina, ale počítali se tam i lidé, které rodina zaměstnávala. Mezi šlechtou se za rodinu považovali ti, kdo byli pokrevně spjati a platilo to i pro ty, kteří nebyli pokrevně příbuzní a do rodiny se dosazovali. (Možný, 1990, s. 17-18). S proměňující se společností docházelo i k přeměně rodiny, která se změnám přizpůsobovala.

Tuto informaci potvrzuje i Matoušek a zároveň poukazuje na to, že tak, jak rodina vypadala ve středověku, lze dnes zjistit pouze s dochovanými písemnými dokumenty. Člověk pro svůj život potřeboval někam patřit (Matoušek, 2003, s. 29-31). Po celá staletí měl muž v rodině dominantní postavení, určoval pravidla, kterými se rodina řídila, žena stála v pozadí. Matoušek (2003, s. 332-333) dále říká, že již v době renesance se začaly objevovat první náznaky, které směřovaly ke stejnému postavení ženy a muže. Tento proces, který nazývá „*zrovnoprávnění ženy*“, se stále vyvíjí.

S vývojem společnosti ustupoval i vliv církve, který důsledně dbal na monogamii. Ale cesta k současnému pojetí rodiny byla ještě dlouhá.

1.2 Typy a funkce rodiny

Většina lidí si pod pojmem rodina představí, že jde o svazek muže a ženy, kteří vychovávají své děti. Například Hartl říká, že „rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí,..“ (Hartl dle Špaňhelová, 2010, s. 11). Naproti tomu Langmeier tvrdí, že „je to biopsychosociální skupina, která vzniká ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi kterými neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí.“ (Langmeier dle Špaňhelová, 2010, s. 11)

Určit jednoznačně definici rodiny nelze. Každý obor má ze svého pohledu svoji variantu významu tohoto pojmu. Jinak se bude o rodině hovořit z hlediska ekonomického, jinak z hlediska sociálního, sociologického nebo psychologického, jiné znaky bude mít z hlediska právního atd.

Z pohledu sociologie je rodina definována jako „*morfostatická instituce*“, kde je místo pro soukromí, nijak se nemění ve své celkové tvarové stavbě, ale zároveň ochraňuje svoje členy. Toto uspořádání nebrání dalšímu rozvoji společnosti. (Možný, 2002, s. 13) Tuto na první pohled složitou definici rodiny vyjadřuje Barbara Colorosová zcela jednoduše a tedy, že rodinu lze definovat jako malou skupinu lidí, mikrosystém, který je vzájemně propojen, ovlivněn. Dá se rozšiřovat, ale zároveň má své pevné základy. (Colorosová, 2008, s. 148)

Rodina je společenství těsně spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek. Jedním z typů je nukleární rodina, do které patří otec, matka a děti. Podle Špaňhelové se tato rodina dále rozšiřuje o další členy jako jsou prarodiče, sestřenice, bratrance, strýcové, tety a tvoří tím širší rodinu. (Špaňhelová, 2010, s. 13). Naproti tomu neúplnou rodinou se rozumí taková rodina, kterou tvoří pouze jeden rodič a dítě.

V literatuře je možné se dočíst i o nevlastní rodině. Jak uvádí Holá et al (2014, s. 27), tak tento typ rodiny vznikne, pokud jeden z rodičů podstoupí znovu sňatek. V neposlední řadě je jedním z typů rodiny i rodina homosexuálních partnerů. Těchto rodin je v České republice zatím málo, přesto roste zájem těchto lidí o tzv. homoparentalitu, tedy možnost vychovávat dítě s osobou, která je stejného pohlaví.

Matoušek se zmiňuje i o rozdělení na adekvátní rodinu, která má zřetelně rozdělené mužské a ženské role, a rodinu optimální, kde se částečně stírají rozdíly mezi rolami, manželé se vzájemně zastupují. V těchto obou typech rodin jsou hlavní prioritou děti. (Matoušek, 2003, s. 151) S vývojem společnosti se předpokládá, že budou v budoucnu i vznikat nové typy rodin.

Špaňhelová uvádí čtyři základní funkce rodiny: funkci biologicko-reprodukční, ekonomicko – zabezpečovací, emocionální a v neposlední řadě i socializačně výchovnou funkci. (Špaňhelová, 2010, s. 12) Holá nepopírá výše uvedené funkce rodiny, ale zároveň uvádí, že i tyto funkce prošly proměnou. Narození dítěte bývá spojeno s problémem vlastního uplatnění rodiče ve společnosti, existuje defekt v materiálním zajištění rodiny. Zmiňuje i funkci ochrannou a emoční, kterou považuje za nezastupitelnou, avšak přibývá rodin, které ji neplní. Děti jsou podstatně déle závislé na svých rodičích a neopomenutelný je i vliv mladé generace na starší. (Holá et al, 2014, s. 28). V rodině již není striktně určeno, že jen otec vydělává peníze a matka pečuje o děti, možnost vzdělávání je dostupná pro oba rodiče.

V minulosti plnila rodina i další funkce, např. výrobní, vzdělávací, pojišťovací a další. Ty již zcela neplatí a do popředí se dostává hlavně to, aby rodina zajistila citové zázemí všem členům rodiny a své děti připravila pro jejich život. (Matějček, 1989, s. 32). Matoušek tvrdí, že první a hlavní funkcí rodiny je výchova dětí a poté uspokojování potřeb členů rodiny, kteří jsou již dospělí. (Matoušek, 2003, s. 149).

Nelze popřít, že všechny funkce, ať v menší či větší míře, jsou pro rodinu velmi důležité. Je potřeba nastavit takový standart, aby se z dítěte mohl stát dospělý a plnohodnotný člověk, který ve svém dětství ničím nestrádal.

Pokud vycházíme z klasického složení rodiny, tak podle Matouška je základním předpokladem biologická rozdílnost muže a ženy. (Matoušek, 2003, s. 15). Muži i ženy mají geneticky zakódované rozdíly, které jsou danému pohlaví vlastní. Důležitá je i jejich vzájemná komunikace a respekt.

Pro většinu lidí znamená život ve fungující rodině životní spokojenost. V některých soužitích partneři preferují rozdělení na typické mužské a ženské role, ale

pokud jsou v rodině děti, nesmí chybět role rodičovská. A nemá na to vliv ani velká vlna rozvodovosti a rozpad vztahu rodičů. (Matoušek, 2003, s. 94)

Naproti tomu Holá (2014, s. 30) uvádí, že rodina v současné době prochází proměnou těchto rolí. Dříve přesně dané role muže a ženy jsou dnes rozděleny podle domluvy mezi partnery. Muži zcela běžně přejímají role, která dříve byly přisuzovány pouze ženám, jako např. péče o děti. Naproti tomu je zcela běžné, že se žena podílí na finančních otázkách rodiny, organizuje volný čas apod. K proměně došlo i ve vztahu mezi rodiči a dětmi, kdy tento vztah je více otevřený komunikaci, diskuzi všech členů rodiny a není tlačěn do autoritativního rozhodování rodičů.

1.3 Vztahy a komunikace v rodině

Vztahy jsou v rodině velmi důležité. Jsou to vlastně vazby, které mezi sebou jednotliví členové rodiny mají. Důležité jsou vztahy mezi rodiči, rodiči a dětmi, sourozenecké a vztahy s širší rodinou. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 65). Děti by měly prožít bezstarostné dětství, měly by mít ve svých rodičích oporu. Naopak děti by měly svým rodičům pomáhat, dělat jim radost. Zároveň by měly vědět, že ani rodiče to vždy nemají jednoduché. Musí se o ně postarat jak po stránce finanční, tak se snažit naplňovat jejich další potřeby.

Ve fungujících rodinách partneři zdůrazňují tradiční hodnoty, jako je citový partnerský vztah a věrnost, porozumění, uznání, toleranci a stejné nebo podobné názory na dění kolem sebe. Je důležité trávit spolu dostatek času a ne žít jen vedle sebe. Vzájemně spolu komunikovat a vzniklé problémy řešit hned a ne je nechat nahromadit. Oba rodiče by se měli zapojovat do výchovy svých dětí. Důležitý je kontakt se širší rodinou, prarodiči. (Lovasová, 2006, s. 9-11).

Sociální a ekonomické podmínky se v rodině mohou měnit a ovlivňovat vztahy v rodině. V partnerství a manželství se v dnešní době klade větší důraz převážně na emoce, je to vztah, který je založen na emocionální komunikaci, což bývá jediným důvodem jeho udržení. Pokud se to něčím pokazí, okamžitě se partnerství rozpadá. I přesto rodina a partnerství stojí na předním žebříčku hodnot. (Holá et al, 2014, s. 33-34)

V žádné rodině není vždy všechno perfektní, vždy se dá něco vylepšit, ale nikdy by se chyby neměly hledat jen na jedné straně. Za harmonický vztah jsou odpovědní oba rodiče a oba nesou odpovědnost za to, zda vztah přežije. Dobrý vztah je i o vzájemné komunikaci. To neznamená umět jen poslouchat, ale vcítit se do druhého, zajímat se o jeho zájmy, city i emoce. Aby mohla rodina dobře fungovat, musí držet při sobě, musí se umět přizpůsobit různým okolnostem, které ji každodenně obklopují a její členové spolu musí komunikovat.

2 Ohrožení stability rodiny

Rodičovství bylo dříve spojeno hlavně s manželstvím. Z takového spojení pak vznikají určitá práva a povinnosti obou manželů. V současné moderní společnosti je častým případem i společné soužití muže a ženy bez uzavření manželství, tedy nesezdané soužití. V České republice je zaručena ochrana rodiny založená jak manželstvím, tak i jiným svazkem. Postavení manželů nebo partnerů jako rodičů se v mnohém neliší. Manželství však zaniká pouze rozvodem. Rozpad rodiny poznamená nejen rodiče, ale vždycky i jejich děti.

2.1 Konflikty v rodině

V jakémkoliv vztahu vnikají konflikty, jsou součástí mezilidských vztahů. Lidé jimi většinou chtějí něčeho dosáhnout. Velkou roli hraje to, s kým jsme v procesu konfliktu, o jaké poměry se jedná a zda je to člověk, se kterým se budeme i nadále setkávat.

Definovat konflikt lze jako oboustranný zápas lidí, kdy jeden z nich chce něčeho dosáhnout a ten druhý z toho má vyjít jako poražený. Holá (2013, s. 21) snahu řešit konflikt po dobrém nazývá jako „*benevolence*“ a pravý opak tohoto postoje jako „*malovence*.“

Každý konflikt má nějaké řešení a Matoušek je shrnul do následujících možností řešení:

- *přizpůsobení se,*
- *prosazení se,*
- *únik,*
- *kompromis,*
- *dohoda.*

Každé z řešení má svá specifika. Nejlepším a nejúčinnějším řešením je samozřejmě dohoda, která je v souladu s oběma stranami i s těmi, kterých se to dotýká a umožňuje dobré vztahy a komunikaci i v budoucnu. (Matoušek, 2003, s. 136-137)

Plamínek (1994. s. 13,21) konflikty mezi lidmi označuje jako „*interpersonální konflikty*“. Pokud se rodiče nejsou schopni sami dohodnout, je možné do řešení konfliktu mimo dialogu zapojit trialog, tedy přizvat někoho nestranného, který se bude snažit je navést správným směrem.

2.2 Rozpad rodiny

Pokud rodiče nejsou schopni neshody a konflikty mezi sebou vyřešit, dochází k rozpadu rodiny. U manželských párů dojde k rozvodu, u nesezdaných partnerů k rozchodu. To je zásahem do všech oblastí života všech jejich členů. Důvodů k rozpadu rodiny může být mnoho – rozdílné názory na trávení volného času, na fungování domácnosti, na výchovu dětí, nedostatek volného a společného času, rozpory týkající se financí, nevěra a žárlivost, různé druhy závislosti jednoho z rodičů, prosazování pouze svých zájmů, možnost volby svobodného rozhodování jen pro sebe, ale i třeba nezralost partnerů. Rozchod rodičů je rizikovou situací pro každého člena rodiny.

Rodiče po rozpadu rodiny většinou o sobě nemluví pozitivně, neříkají, že jejich vztah byl v pořádku, chtěli spolu být po celý život a vychovávat dítě. Právě tyto letmé zmínky by pomohly k budování pozitivní identity dítěte, tak jak o tom mluví Matějček. (Matějček, 2008, s. 42). Ten, kdo se rozhodl svůj další život vyřešit rozchodem, se domnívá, že jeho další cesta bude snadnější, protože se předpokládá, že o tom již nějakou dobu přemýšlel, zvažoval možná rizika a dopady.

Počet rozvodů a rozpad rodiny souvisí s proměnou společnosti. V každém období vývoje platila jiná pravidla v rozdělení mužské s ženské role a fungování rodiny. Dle současných poznatků zůstává 94% dětí po rozvodu s matkou, zbylá procenta patří otcům nebo jiným příbuzným. (Matoušek, 2003, s. 132 -134)

Obecné příčiny rozvodovosti mohou být dle Matouška různá. Každý z nás je za výběr partnera odpovědný sám. To, jak se v rodině chováme, je naší soukromou záležitostí a sociální kontrolu společnost uplatňuje jen v případě, že dojde k nějakému radikálnímu ohrožení dětí nebo dospělých. Lidský život se prodlužuje a člověk má na změny ve svém chování více času. Ženy si dnes samy mohou rozhodnout o tom, kdy a kolik dětí budou mít. Jsou nezávislé na pomoci mužů a rodiny. Rozvod se nepovažuje

za něco, co je pro společnost nepřijatelné. (Matoušek et al, 2015, s. 19-20) Mohlo by se zdát, že počet rozvodů klesá, ale není tomu tak, protože se zároveň dlouhodobě snižuje počet sňatků. Častěji žádost o rozvod podává žena. Výše zmíněné příčiny se dají vztáhnout i na rozchod rodičů, kteří spolu žijí v nesezdaném soužití.

Dle škály stresujících životních událostí se na prvním místě uvádí smrt rodiče. Jako druhou a třetí nejhůře stresující událostí je rozvod a po něm hned následuje rozchod rodičů. (Novák, 2012, s. 54)

Konflikt mezi rodiči navzájem, ale i mezi rodiči a dětmi může být v různých formách a v různé intenzitě. Nejtrvalejší následky má ale dlouhotrvající konflikt. Rodiče si ze svých rodin přinesli odlišné představy o životě. Velmi často vznikají konflikty týkající se financí. Hádky a špatná komunikace mezi rodiči může vyvolat i další konflikty týkající se třeba nového partnera jednoho z rodičů nebo třeba stěhování. Holá et al (2013, s. 106) uvádí, že nejvíce problémů mezi rodiči vychází z jejich rodičovské odpovědnosti. Nejvíce se jedná o situace, komu bude dítě po rozvodu svěřeno a s tím spojená výše výživného. Dále je to potom úprava styku dítěte s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče. S tím souvisí konflikty týkající se samotné výchovy, správy majetku dítěte, výběr jména a příjmení, výběr jakéhokoliv typu školy, kdy každý z rodičů může mít jinou představu o vzdělání svého dítěte i výběr dětského nebo odborného lékaře a s tím související lékařské zákroky.

Nesporně nejdůležitější je, aby spolu rodiče vzájemně komunikovali ohledně svých dětí. Jejich vzájemná zášť a neshody by měly být potlačeny. To se jim ale mnohdy vůbec nedaří. Nikdy se nepodaří, aby byly děti mimo dosah konfliktů rodičů. A jak uvádí Matoušek a Pazlarová, rodiče staví dítě do pozice, kdy chtějí, aby souhlasilo a přiklonilo se na jejich stranu. Přitom oba rodiče jsou nejdůležitějšími osobami v životě dítěte a neuvědomují si, co tím dítě ztrácí. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 158). Dítě je stále ale mezi svými rodiči pojátkem.

2.3 Dopad na matku a otce

Pokud se zamyslíme nad důsledky rozchodu na oba rodiče, tak některá odborná literatura se věnuje zvláště dopadu rozchodu nebo rozvodu na matku a zvláště na otce, drží se tedy striktně rozdělení na mužské a ženské role. Je pravdou, že se ale tyto role

v současnosti u některých rodičů částečně stírají. I když při rozpadu rodiny jsou děti více svěřovány do péče matky, lze konstatovat, že dopady mohou být na oba rodiče stejné.

Při soužití rodičů, ať v manželském nebo partnerském svazku rodina zpravidla disponuje s příjmy dohromady. V rámci klasicky rozdělených rolí zůstává na ženě větší část její péče o děti, zatímco muž se stává hlavním živitelem rodiny. Rozchodem rodičů se ekonomická situace většinou mění. Na osamělého rodiče jsou navíc kladeny nároky nejen na péči o děti, ale i na starost o zajištění rodiny po finanční stránce. Jak uvádí Dudová, většinou jsou na tom matky v tomto ohledu hůře. Naproti muž, pokud mu děti nejsou svěřeny do péče, má velmi limitovanou možnost být často v kontaktu se svými dětmi. S péčí o děti je spojeno i provázání s ostatními službami, které osamělému rodiči mohou pomoci, např. dostupnost mateřské školy či jiné formy hlídání dětí. (Dudová, 2008, s. 28-29). Samozřejmě se nelze o tato tvrzení opírat vždycky. I ženy jsou dnes finančně nezávislé na mužích, zvládnou tuto situaci bez vážnějších problémů. Někdy může být pro osamělého rodiče svazující, že je on převážně odpovědný za veškerá rozhodnutí týkající se nezletilého dítěte. Plaňava (1994, s. 40-41) hovoří o dopadech rozvodu na otce v tom smyslu, že přesto, že se vliv otce na dítě změní, měl by se otec s tímto přechodem vyrovnat co nejdříve. Ženy mívají pochybnosti, zda si najdou nového partnera, který zastane i postavení nevlastního otce pro jejich děti. Zároveň Plaňava uvádí, že rozchod rodičů má vliv i na širší rodinu – tedy hlavně na prarodiče dětí.

Jak popisuje Warshak (1996, s. 24-28), pokud se ohlédneme do historie, tak i zde byly momenty, kdy děti byly naopak svěřovány převážně do péče otců. S vývojem společnosti byly matkám svěřovány jen malé děti, poté se vracely zpět k otcům. Tento postoj se změnil až s výzkumem Sigmunda Freuda, který ukázal na důležitost matky, která je s dítětem spjata již od jeho počátku. Na základě těchto poznatků ukázal na to, že není dobré spoléhat na mýty, které se vytvořily o mužích a ženách, ale přihlížet na opravdové potřeby nezletilých dětí.

Nutno dodat, že náš právní řád umožňuje upravit péči o děti i jinak, než jen do výhradní péče jednoho z rodičů.

2.4 Dopad na děti

Rozvod pro dítě znamená mnoho nejistot a napětí. Rodiče, a je jedno jestli matka nebo otec, by měli dítěti poskytnout informace, co se v rodině děje. Zabrání tím daleko většímu stresu, než kdyby se to dítě dozvědělo od někoho jiného. Dítě, i vzhledem ke svému věku, mnohdy neví, jak se má na danou situaci ptát. Rodič by mu to měl vysvětlit přiměřeně jeho chápání, upřímně a hlavně bez negace na druhého rodiče. (Matějček, Dytrych, 1992, s. 15) Někdy jsou rodiče zahlceni svými problémy natolik, že nevnímají všechny potřeby dítěte. Jsou vůči sobě velmi nepřátelští. Toto chování má na dítě dopad. V jistém slova smyslu může jít o zanedbávání. (Matoušek, 2003, s. 111). Během rozpadu rodiny strádá dítě především emočně.

Mnoho rodičů žije v přesvědčení, že pokud dítě nepláče, nehroučí se, tak rozvodem netrpí. Děti nedokážou pochopit, že jeho rodiče se najednou nemají rádi. V době rozvodu (rozchodu) i po něm jsou rodiče k dítěti méně vnímaví, jsou zahlceni více svými problémy. Reakce dětí jsou různé – některé děti se ponoří do sebe a navenek se neprojevují nebo se naopak stávají zlobivými, neklidnými i agresivními. (Matějček, Dytrych, 1992, s. 4)

Matějček a Dytrych (1992) shrnuli chování rodičů do několika důležitých bodů. Nejpodstatnějším tvrzením je, že rodiče přestanou být manželé nebo partneři, ale zůstanou rodiči. Měli by zabránit tomu, aby jejich rozvodový konflikt pokračoval. Neměli by dítě popouzet proti druhému rodiči, mělo by jim jít o dobro dítěte. Rodič, kterému je dítě svěřeno do jeho výchovy, se mylně domnívá, že jen on má nad svým dítětem výchovnou moc a druhý rodič tudíž nemá na nic právo. Často druhého rodiče očerňuje nebo říká nepravdy a dítě si tím může k druhému rodiči vytvořit pocit strachu z něj. Dítě tím nedobrovolně staví do pozice, aby samo rozhodlo, co je správné. Rodič by měl vždy dbát na to, aby se s druhým rodičem viděl podle možností obou co možná nejvíce.

Děti bývají v rámci konfliktu mezi rodiči někdy nuceny k tomu, aby se samy přiklonily na stranu jednoho z rodičů. Většinou to bývá ten, který je dostupný, čili ten, kterému byl soudně svěřen. Matoušek to nazývá strategií přežití. (Matoušek et al, 2015, s. 26)

Z výzkumů, které provedl Matějček, vyplynulo, že rozvod nebo rozchod rodičů nejvíce dopadá na děti v pubertě, tedy zhruba ve středním školním věku. Zjistilo se, že chlapci situaci zvládají hůře, odráží se to na jejich chování. Těžko přijímají nového partnera matky. Dívky naproti tomu dokážou v rámci svých možností se situací bojovat. Nelze ale říct, že je to tak vždycky. (Novák, 2012, s. 97). Tayber ve své knize uvedl, že předškolní děti reagují na rozchod rodičů převážně zlostí a žalem. Někdy se začínají chovat jako ještě mladší, mají obavu z odchodu rodiče. Školní děti prožívají především smutek. Mají pocit, že rodič, který odešel, je zavrhnul. Důsledkem je nejen zhoršený školní prospěch, je poničena jejich sebedůvěra. Chtěli by rodinu zachovat. Reakcí u starších dětí je naopak hlavně vztek, mnohdy se cítí osamoceně. Kromě zhoršení prospěchu ve škole je narušen i vztah s jejich kamarády. Mohou se přidat i zdravotní potíže (bolest hlavy, břicha). S věkem dospívání se někteří adolescenti vyrovnávají s rozpadem rodiny lépe, začínají se připravovat na svoji dospělost. Jiní naopak jsou melancholičtí, nedokážou si představit lepší budoucnost (Teyber, 2007, s. 12-15)

Postavení dítěte má v době rozvodu i po rozchodu několik variant:

- Nejlepší variantou je, že rodiče o rozvodu dítě informují, domluví se na péči, kdy druhý rodič se s dítětem vídá pravidelně. Nezatahují ho do svých rozepří a svárů.
- Rodiče své dítě používají jako nástroj pomsty vůči druhému rodiči. Dítě je popouzeno proti druhému rodiči, brání dítěti v kontaktu s ním. Zavrhuje rodič označí u dítěte špatné reakce na tento kontakt – např. koktání, nechutenství apod. a může i zavrhovaného rodiče označit ze zneužívání dítěte.
- Dalším typem je rodič, který se nesmířil s rozvodem, a proto společné dítě používá jako spojence v kontaktu s druhým. Vyhledává ho pod jakoukoliv záminkou, např. zhoršený prospěch.
- Dítě je pro své rodiče prostředníkem – to znamená, že rodiče si skrze dítě posílají vzkazy; při kontaktu se zajímají o druhého rodiče, zjišťují situaci doma.
- Rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, ho bere jako „náhradního partnera“.
- Rodiče jsou mnohdy svými starostmi a problémy natolik zaujati, že své dítě mohou zanedbávat. (Matoušek, Kodymová, Koláčková et al, 2005, s. 66-67)

Dítě má zpravidla rádo oba rodiče, tedy pokud v rodině nedochází k násilí, ale po rozchodu rodičů bývá nuceno stát na straně jednoho rodiče. I ve fungující rodině si dítě vybírá svoji citovou vazbu ke každému rodiči. Ta se s věkem mění, doplňuje se. Je to zcela normální jev, který se ale rozchodem rodičů mění. Dítě může být jemně tlačeno k tomu, aby si vybralo, prochází zmatkem ve svém citovém vnímání. Dostane se do pozice, kdy začne upřednostňovat jednoho z rodičů. Novák tuto situaci nazývá rozštěp, což je vlastně jakási odezva na duševní otřes. (Novák, 2012, s. 24-25)

Každé dítě reaguje na změny spojené s rozchodem rodičů jinak. Vždy ale přijde o svoji jistotu a pevné zázemí, které pro něho do té doby bylo samozřejmostí. Velmi záleží na osobnosti dítěte a jeho odolnosti zvládat stresové situace a zároveň na rodičích, jak mu s touto situací pomohou.

2.4.1 Syndrom zavrženého rodiče

Někdy mohou být konflikty mezi rodiči, kteří se rozešli natolik velké a dlouhotrvající, že může dojít k syndromu zavrženého rodiče. Dítě svěřené do výchovy jednoho rodiče dost často přejímá i jeho názory na druhého rodiče. Někdy může být i druhý rodič ten, který se třeba i nevědomě snaží ukázat druhého rodiče v tom nejhorším světle.

Jak uvádí Bakalář, tak dítě, které je do takové pozice rodičem tlačeno, má problémy nalézt vlastní sebedůvěru, je v něm pěstován pocit, že druhý rodič je špatný. *„Dítěti se deformuje psychosociální vývoj: přebírá konfrontační chování rodiče, je narušen vztah dítěte k autoritám.“* (Bakalář, 2006, s. 49)

3 Úprava poměrů po rozchodu rodičů

Pokud se rodiče chtějí rozvést, je nutné, aby si v první řadě upravili poměry ke svému dítěti či dětem. Bez tohoto úkonu nelze manželství rozvést. U nesezdaných párů tomu tak být nemusí. Ale pokud si vzájemně poměry neupraví, může v budoucnu docházet k problémům a neshodám.

3.1 Posuzování výchovných předpokladů

V rámci soudního jednání o úpravě péče bývá předním hlediskem zájem dítěte. Dle Matouška ale není možné tento pojem zcela jednoznačně definovat. (Matoušek et al, 2015, s. 70). Každé dítě je individualita, a proto se k němu musí tak přistupovat. Zájem dítěte nelze striktně vymezit. V rámci soudního rozhodování lze přihlídnout i k přání dítěte, pokud už má takové rozumové schopnosti, aby zvládlo vyjádřit svůj názor.

V rámci soudního jednání je dítě zastoupeno orgánem sociálně - právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), tedy kolizním opatrovníkem, který zastupuje zájmy a potřeby dítěte.

3.2 Možnosti úpravy péče

Pokud se rodiče na úpravě poměrů svých dětí dohodnou, je to vždy lepší. Jejich děti mají oba rodiče, kteří by měli zvážit všechny okolnosti, aby jejich rodičovský rozchod byl co nejméně konfliktní a přispěl k té nejlepší variantě, která bude přínosná pro všechny.

V Občanském zákoníku v § 907 se říká, že „soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče nebo do společné péče.“ Vždy se přihlíží k zájmu dítěte. Je důležité, aby dítě vyrůstalo v bezpečném zdravém prostředí. Je velmi důležité, aby se dítě mohlo stýkat i s druhým rodičem, pokud bude svěřeno do péče jen jednoho rodiče. (Hrušáková, Králíčková, Westphalová et al, 2014, s. 1017)

V rámci soudního jednání jde o opatrovnické řízení. Toto řízení probíhá vždy před soudem. Rodiče mohou uzavřít dohodu nebo rozhodne oprávněný soud. Při rozhodování hraje velkou roli především zájem dítěte, ale přihlíží se i k poměrům

rodičů. Oba rodiče by měli mít právo podílet se na výchově a zároveň se s dítětem pravidelně stýkat. Styk nemusí být soudně upraven, pokud dojde mezi rodiči k dohodě.

Svěření do výchovy jednoho z rodičů bývá nečastější. Neznamená to ale, že by druhý rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti a neměl se podílet na výchově. Pokud se rodiče ale nejsou schopni dohodnout, musí rozhodnout soud. Svěření do společné péče není příliš obvyklé, ale není nemožné. Jednou z podmínek je, že rodiče spolu bydlí v bytě, společně hospodaří v rámci zajištění péče o děti. (Novák, Průchová, 2007, s. 59-60) Pokud se rodiče rozhodnou pro společnou péči, tak ta je soudem schválena jako dohoda rodičů. (Hrušáková, Králíčková, Westphalová et al, 2014, s. 1021)

Střídavá péče má z dostupných informací na dítě nejmenší dopad. Aby mohla dobře fungovat, je nutné, aby byly splněny určité předpoklady. Především se musí rodiče domluvit, měli by znát názor dítěte na tuto formu péče. Dalším předpokladem je, že dítě bude moci navštěvovat jednu školu, ale i své zájmové nebo sportovní kroužky. Rodiče by se měli dohodnout o dalších věcech, jako je například to, kdy a kde si budou dítě předávat, který z rodičů co bude platit apod. Samozřejmostí je i to, aby i bez komentářů ustáli to, pokud dítě bude vyprávět o druhém rodiči. (Novák, 2012, s. 72-73). Z mnoha poznatků je ale zřejmé, že tento typ péče je emočně náročnější především pro matky, které musí samy sobě přiznat, že i otec se o své dítě dokáže postarat stejně dobře jako matka. (Špaňhelová, 2010, s. 141)

Bergerová (2011, s. 103-104) k tomu ještě dodává, že kontakt s druhým rodičem je vlastně častější, než je to u jinak upravené péče po rozchodu rodičů. Pokud tato péče funguje, je zcela zřejmé, že je to obohacením nejen pro děti, ale i pro rodiče.

Existují zastánci i odpůrci této úpravy. Střídavá péče by se měla zvolit s ohledem na mnoho faktorů. V komentáři k Občanskému zákoníku se uvádí, že střídavá péče není vhodná pro každé dítě, zdůrazňuje se zájem dítěte a ne rodičů a není striktně stanoven termín, jak dlouho dítě bude u jednoho z rodičů. Potřeby každého dítěte jsou jiné. (Hrušáková, Králíčková, Westphalová et al, 2014, s. 1020)

I po rozpadu rodiny, kdy jsou již poměry k dětem upraveny, může docházet mezi rodiči k neshodám a konfliktům. Někteří rodiče se s touto situací nedokážou dlouho vyrovnat a to může vést k přetrvávajícím neshodám nebo se mohou objevit nové

skutečnosti a situace, které mohou vyvolat nové konflikty. Holá et al (2014, s. 51-52,60) to nazývá psychorozvod. Přestože to autorka vztahuje jen k rozvodu, lze říct, že se to týká i rozchodu nesezdaných párů. Jde o to, jak jsou partneři schopni přijmout danou skutečnost, že došlo k rozpadu rodiny a jak dlouho jim trvá, než se s jeho následky dokážou vyrovnat. S tím souvisí i tzv. porozvodová adaptace, jejichž délka trvání je velmi individuální a samozřejmě ovlivňuje vzájemnou komunikaci mezi rodiči. Jak dále Holá et al uvádí, nejvíce se konflikty týkají uskutečnění styku dítěte s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče a výše výživného. A dále může docházet ke konfliktům, které jsou spojené s rodičovskou odpovědností, to znamená s výchovou nezletilého dítěte, s jeho zastupováním ve významných věcech nebo ve správě jmění. Jistě existují i další typy konfliktů, ale výše zmíněné patří mezi nejčastější.

3.3 Sociální pracovník OSPOD

Orgán sociálně - právní ochrany dětí je součástí obecního nebo městského úřadu, který patří do obce s rozšířenou působností. V rámci struktury úřadu patří do odboru sociálních věcí. Oddělení sociálně - právní ochrany dětí má na starosti agendu týkající se problematiky péče o rodinu a dítě, sociální kuratelů pro mládež a náhradní rodinnou péči. Každý ze sociálních pracovníků má většinou na starosti jednu z těchto agend. Činnost orgánu je řízena dle zákona o sociálně - právní ochraně dětí a dalšími platnými předpisy (zák.359/1999 Sb.). Sociální pracovníci používají metody sociální práce a další postupy. Všechna používaná opatření musí být poskytována s tím, že základním principem je nejlepší zájem a blaho dítěte. Pracovníci však činí jen v rámci toho, co dovoluje zákon a respektují základní zásady, které má orgán sociálně - právní ochrany dětí nastaveny. Vždy mají přednost ta opatření, která slouží k tomu, aby byla zabezpečena řádná výchova a příznivý vývoj dítěte v jeho rodině, popřípadě v náhradní rodině.(www.slovník.mpsv.cz)

Úkolem tohoto orgánu je především vyhledávat takové rodiny, které se ocitly v krizové situaci. Prvořadým a zásadním úkolem je dodržování práv dítěte. Sociální pracovníci poskytují nejen poradenskou pomoc, ale spolupracují i s nestátními organizacemi a dalšími institucemi, kterých se problematika dětí týká. (Matoušek, Kodymová, Koláčková et al, 2005, s. 50-51)

Sociální pracovník se setkává s klienty, kteří mohou řešit problém, který se ale nemusí týkat jen jedné oblasti. Hlavní pomoc se vztahuje na problém, který se řeší komplexně, a pracovník by se měl do klienta umět vcítit, vnímat i to, co klient nevidí a zároveň ho všemi směry podporovat, aby našel taková řešení, která budou reálná, zaměřená na primární řešení priorit. Sociální pracovník by měl vždy reagovat tak, aby svým chováním a jednáním klientovi neublížil, ale aby ho nasměroval správným směrem. (Matoušek, 2008, s. 180)

V Listině základních práv a svobod v čl. 32 je uvedeno, že „*rodičovství a rodina je pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*“ (Wagnerová, Šimíček, Langášek et al, 2012, s. 659)

Oba rodiče mají dle zákona rodičovskou odpovědnost. V občanském zákoníku v § 858 se uvádí, že rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívá v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy, vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud. (OZ, § 858)

Dle Clarka by se každý sociální pracovník měl řídit pravidly pro tzv. dobrou praxi. Jde především o respektování každého klienta, důležitá je upřímnost a otevřenost ve vzájemném vztahu s klientem. Každý sociální pracovník by měl být vzdělaný, aby mohl klientovi nabídnout své schopnosti a znalosti a v rámci jeho problému mu poskytnout informace o službách, které mu pomohou jeho situaci řešit. Dalším požadavkem by měla být ochota sociálního pracovníka klientovi pomoci i nad rámec svých povinností, ale vše samozřejmě v rámci legitimacy. (Clark dle Matoušek, 2003, s. 39)

4 Odborná pomoc rodinám

Rodiče se mohou po svém rozchodu dostat do situací, se kterými si nedovedou poradit. A již nezáleží na situaci, kdy má dítě svěřené do péče nebo ne. Sociální pracovník OSPOD, který může pomoci s řešením různých problémů a situací, by měl být především vůči oběma rodičům neutrální a snažit se jim pomoci nalézt nejlepší řešení. Pokud taková pomoc není v jeho možnostech, lze se obrátit na odborníky.

K hodnocení rodiny v současné době přispívá i nový přístup, který se nazývá resiliency-based approach, což znamená přístup, který je orientovaný na nezdolnost. Je to proces, který pomáhá lidem, aby se vyrovnali se svým trápením, nepříznivými podmínkami a svými životními otřesy tak, aby mohli plně fungovat. Je důležité, aby pracovníci OSPOD v rámci práce s rodinou věnovali pozornost problémům v rodině a znali všechny souvislosti.

Matoušek s Pazlarovou doporučují tyto fáze:

- *identifikovat aktuální stresor,*
- *obeznámit se s předstresovou situací,*
- *zhodnotit bezprostřední dopad stresoru,*
- *hodnotit situaci v souvislostech,*
- *brát v úvahu hodnocení situace samotnou rodinou,*
- *snahu situaci řešit členem rodiny,*
- *prozkoumat relevantní zdroje postoje a hodnoty rodiny,*
- *brát v úvahu komptabilitu rolí uvnitř rodiny,*
- *dbát na zdroje nezdolnosti ze sociálního okolí rodiny.*

(Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 117-119)

Jedním z úkolů OSPOD je dle stanovení § 1 zákona č. 355/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (dále ZSPOD) ochrana práv dítěte při jeho příznivém vývoji, ochrana jeho zájmů ale i taková pomoc, která směřuje k obnovení dysfunkčních funkcí rodiny, které byly narušeny.

Sociální pracovník, který pracuje s rodinou, by měl být vůči oběma rodičům nestranný, neměl by se přiklánět na stranu jednoho z rodičů. Oba rodiče mohou být zaplaveni negativními emocemi, vztekem na druhého rodiče.

Jak upozorňuje Kopřiva (2006, s. 78-79), při pomáhání existují určité hranice. Jako hlavní překážku vidí ve splývání, což znamená, že pracovník si bere problémy klientů za své. Tím bývá celý proces pomáhání narušen. V rámci dobré spolupráce je nutné chránit se i před nečestným jednáním ze strany klienta, kdy se nás snaží manipulovat.

V rámci své profese se pracovník setkává se situacemi, které zažil, ale každý člověk má na svou situaci jiný názor. Nelze tedy objektivně zhodnotit, jak se bude klient chovat, co on vidí jako svůj problém a jak na něj nahlíží. (Kopřiva, 2006, s. 31-32). Úlehla ještě upozorňuje na další důležité pravidlo, které patří k dobré spolupráci klienta a sociálního pracovníka. Je to především vstřícnost pracovníka, který by si měl uvědomovat jaká je jeho pozice a postavení, a v poslední řadě důvěřovat klientovi, že dokáže svůj problém řešit. (Úlehla, 2005, s. 46-47)

4.1 Pomoc poskytovaná prostřednictvím OSPOD

Sociální pracovnice či pracovníci v rámci svých pravomocí, které jim ukládá zákon, mohou rodičům nabídnout zejména poradenskou činnost a doporučit jim další odbornou pomoc. Jak uvádí Pemová a Ptáček (2012, s. 39-45) v rámci case managementu sociální pracovník spolu s rodiči, jejich dětmi a dalšími službami se snaží v rámci intervenčního plánu najít co nejvhodnější řešení. Hlavním cílem je především aktivizovat a zplnomocňovat rodiče k řešení jejich obtížné situace. Většina rodičů má své děti ráda a chce pro ně to nejlepší. Rodiče většinou mají kapacitu, aby problémy a konflikty dokázali vyřešit. Hlavním nástrojem je tedy případová práce a sociální práce zaměřená na úkol. Sociální pracovník by měl navrhnout možnosti, ze kterých si rodič může vybrat. Tedy poskytnout mu návody i poučení, nabídnout mu pomoc i doprovázení v jeho situaci. V rámci spolupráce lze rodičům nabídnout případovou konferenci, kde rodiče, někdy i jejich děti a odborníci mohou najít nejlépe vyhovující řešení.

Jako úskalí v nabízení odborné pomoci se ze strany OSPOD jeví především to, že některá pomoc, a to zejména mediace nebo terapie, bývá zpoplatněna. Jako další problém je vnímán fakt, že mnozí rodiče danou pomoc berou jako formalitu. Tato pomoc může být ze strany OSPOD nařízena a toto se jeví jako další problém – týká se to správního řízení, které je s tím spojeno. Problém bývá i v poměrně malé nabídce sítě služeb. V neposlední řadě je to spojeno s tím, že pracovníci mají strach ze ztráty důvěry. Proto je doporučeno, že přestože mají pracovníci OSPOD povinnost odbornou pomoc nařídit, tak by v první řadě měla být nabídnuta rodinná terapie nebo poradenství a teprve posléze mediace. (Ježek, 2015, s. 15-19)

4.2 Mediace

Dle Matouška je mediace proces, při kterém nestranná a nezaujatá osoba pomáhá znesvářeným stranám v tom, aby dokázaly popsat svoje zájmy a potřeby a podporuje je, aby společně našly reálné řešení ve věcech, na kterých se nemůžou dohodnout. Jsou to řešení, která vyhovují oběma stranám. Cílem mediace je oboustranná dohoda, která má přesně definované kroky. Tuto dohodu stvrzují svým podpisem všechny zúčastněné strany. (Matoušek, 2003, s. 138-139). Plamínek ještě dodává, že mediace je důležitým prostředkem k pochopení problémů tak, aby se řešily jen ty nejdůležitější, které jsou podstatou sporu. Snaží se je dovést k myšlence vzájemné spolupráce, bez které se správné řešení špatně hledá. (Plamínek, 1994, s. 120-121)

V rámci výchovy dětí je důležitá komunikace mezi rodiči. Právě kvůli dětem by rodiče měli spolu vést dialog. Nápomocna jim může být rodinná mediace. V té je samozřejmostí, že oba rodiče tady mají pozici rovnocenných partnerů, chtějí problém řešit, jsou ochotni získávat nové informace. Jak uvádí Holá et al (2013, s. 109), tak mediátor „*vstupuje do konfliktu dlouhou dobu poté, co se klienti opevnili ve svých zákopech a spor zatvrdili*“

Mediace slouží k tomu, aby se rodiče v rámci své rodičovské zodpovědnosti došli ke shodě, měla by směřovat k tomu, aby byly především chráněny zájmy a blaho dětí. (Radvanová dle Holá et al, 2013, s. 110)

OSPOD může rodičům mediaci v rámci svého poradenství doporučit, ale i dle § 12 ZSPOD jim to uložit jako povinnost tuto pomoc využít. Nevyužití této pomoci se může brát jako přestupek a uložit za něj pokutu. (Holá et al, 2013, s. 114).

Dle zákona 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, v rámci soudního jednání za „*účelem ochrany zájmu soud vede rodiče k nalezení smírného řešení. Soud může rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídít setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie*“ (ZZŘS, § 474, ods. 1)

4.3 Sanace rodiny

V rámci sanace rodiny možno rodičům pomoci řešit jejich problémy formou případové konference.

Bechyňová uvádí, „ *že případová konference je plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi.*“ Případovou konferenci většinou svolává a koordinuje pracovník OSPOD nebo o svolání může požádat odborník, který s rodinou pracuje a k řešení problémů je nutná účast ostatních zainteresovaných osob nebo pracovišť. Může to být lékař, škola, nezisková organizace, rodiče atd.

Hlavním výstupem je individuální plán sanace rodiny, kde jsou uvedeny konkrétní úkony a kroky, časové období, je přesně uvedeno, kdo má za daný krok zodpovědnost. Tento plán je vodítkem k další týmové práci. Rodiče jsou znalci svých dětí, a proto je důležité najít vhodná řešení situací, které se nedaří zvládnout, a mohou pro dítě znamenat riziko. Multidisciplinární tým hledá vhodné řešení spolu s rodiči, případně dítětem. Rodiče mají možnost se k řešením vyjádřit. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 90-93)

4.4 Terapeutická pomoc

I po rozvodu bývají vztahy mezi rodiči vyhrocené. Jako nejvhodnější pomoc se nabízí krizová intervence. Rodiče navzájem řeší problémy týkající se především toho, že si děti nepředávají v dohodnutém termínu a děti na to nejsou připravené (třeba z důvodu, že nemají připravené věci, které si k druhému rodiči berou nebo na to nejsou

připravené psychicky). Velkým problémem je i neplacení výživného, nebo pokud se rodiče navzájem obviňují. V rámci své rodičovské odpovědnosti a v zájmu dítěte je důležité obnovit komunikaci mezi rodiči. K tomu může pomoci nezávislé terapeutické pracoviště. Může to být například poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Tuto pomoc může rodičům nabídnout i OSPOD. Pokud ale rodiče řeší problémy dlouhodobě a opakovaně, lze tuto službu usnesením nebo rozsudkem stanovit i soudem. Tyto terapeutické poradny nabízí pomoc ve zprostředkování domluvy mezi rodiči, která se týká především styku dítěte s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče. V rámci této pomoci, lze zajistit asistovaný styk rodiče a dítěte. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 161-164)

V České republice tuto službu nabízí jen několik neziskových organizací. Důvody pro uskutečnění asistovaného styku jsou vhodné v případě, pokud došlo k dlouhému odloučení dítěte a rodiče, v případě, kdy dítě a rodič si musí vztah vybudovat, protože se předtím nikdy neviděli nebo umožnit rodiči pokračování kontaktu s dítětem. Asistovaný styk je vhodný i v případech domácího násilí v rodině, tam, kde hrozí únos dítěte nebo jsou velmi sníženy rodičovské schopnosti a kompetence. A dále v rodině, kde se vyskytovalo domácí násilí, týrání nebo zneužívání dítěte. (Matoušek et al, 2015, s. 205)

Aby terapeutická pomoc byla účinná, je dobré stanovit, ke komu má pomoc směřovat. Pokud má jeden rodič pocit, že je problém i v chování dítěte, je žádoucí, aby se porozvodová terapie dotkla obou rodičů, přičemž setkání mohou být taková, že se rodiče setkají s dítětem každý zvlášť a jako rodiče dohromady. Každý z rodičů může od terapie očekávat něco jiného. Odbornou pomoc nebo poradenství po rozvodu nazývá Matoušek jako porozvodové usmiřování a mělo by se týkat především dětí. Z dosažených výzkumů je zřejmé, že se tato pomoc nehodí pro rodiče, kteří nezpracovali vzájemný rozchod, k profesionálům mají zášť, nechtějí dělat kompromisy. (Matoušek, 2003, s. 139)

Shrnutí

Lze zkonstatovat, že definici rodiny nelze přesně specifikovat. Každá rodina je ze svého pohledu jedinečná, má své ustálené zvyky, vzorce. Jejím úkolem je nás formovat již od útlého dětství a předat nám svůj hodnotový potenciál. Pro výchovu a rozvoj dětí je rodina velmi důležitá. V současné době se vedle sezdaných rodičů, tedy úplných rodin toleruje i soužití nesezdaných párů. Rodina by měla plnit své poslání. Ve své bakalářské práci se zaměřuji na rodiny, kde došlo k rozpadu rodiny vlivem rozvodu nebo rozchodu rodičů. Tím se ale nemusí situace stabilizovat, někdy mohou neshody a konflikty rodičů stále pokračovat a ovlivňovat jejich další vztahy. A tomu se věnuji i ve své praktické části. Oba rodiče by měli ale dál mít možnost podílet se na výchově svých dětí, i přesto, že jako partneři spolu již nežijí.

Z hlediska práva mají rodiče, kteří se rozešli, vůči svým dětem stejná práva a povinnosti. Rozchod se dotkne nejen jich, ale hlavně dětí. Ty za vzniklou situaci nemohou, jsou postaveny před rozhodnutí rodičů, aniž by to mohly samy nějak ovlivnit. Je jen na odpovědnosti každého rodiče, jak situaci spolu s dětmi zvládne.

Současná právní legislativa nám umožňuje se vyrovnat s každou situací. Proto je právně ošetřen nejen rozvod manželství nebo rozchod rodičů, ale i úprava péče k nezletilým dětem po rozpadu rodiny. Právě děti musí být před činy svých rodičů chráněny. Zohledňuje se především jejich zájem a potřeby, které jsou prvořadé. Dítě má právo na oba rodiče, pokud tomu nebrání zvlášť závažné důvody. Protože nezletilé děti získávají svou plnou zodpovědnost až dosažením plnoletosti, jejich ochráncem v případě soudních jednání nebo dodržování jejich práv je právě orgán sociálně - právní ochrany dětí.

V teoretické části jsem popsala, jaká existuje pro rodiče a jejich děti pomoc, která by pomohla situaci po rozpadu rodiny stabilizovat. Je zřejmé, že tato pomoc je vcelku dobře v naší republice podchycena. Rodiče by ale měli sami chtít situaci řešit, a pokud se navzájem nemohou dohodnout, existuje mnoho způsobů řešení, které přispějí k dořešení situace. To se budu snažit zjistit i ve své praktické části. Rodičům by mělo jít především o své děti, které jsou na pomoci rodičů závislé. Dobrovolnost a ochota je krůček vpřed, který pomůže lépe zvládnout i již tak těžkou situaci.

Praktická část

5 Metodické ukotvení výzkumných aktivit

V teoretické části jsem se zabývala popisem, co je vlastně rodina, zmínila jsem se o některých konfliktech v rodině i o jejím rozpadu. Zaměřila jsem se na dopad rozpadu rodiny a na jeho důsledky nejen pro rodiče, ale i pro děti. Zároveň jsem se snažila nastítnit možnosti pomoci, které se rodičům nabízejí v případě, že jejich neshody a konflikty pokračují i po rozpadu rodiny. Praktickou částí navážu v tom smyslu, že se budu snažit zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají, zda jsou rodiče schopni své děti vychovávat i nadále bez toho, aby do toho promítali své negativní zkušenosti s druhým rodičem a zda jsou v případě problémů schopni je řešit.

Nejprve se zaměřím na cíl výzkumu, který jsem si zvolila a odůvodním volbu výzkumné strategie. V další kapitole se zaměřím na výběr respondentů a průběh výzkumného šetření. Poté se zaměřím na analýzu a interpretaci dat, která se mi podařilo získat.

5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak vnímají pracovníci orgánu sociálně právní ochrany vztahy rodičů a výchovu dětí v době po rozvodu (rozchodu). Na pracovníky OSPOD se nejčastěji v době po rozchodu/rozvodu obracují rodiny, kde konflikty přetrvávají nebo se objevují nové konflikty a to i přesto, že poměry k jejich dětem už byly upraveny. A proto se v dílčích cílech zaměřuji především na ně. Na základě hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle, které se podrobněji zaměří na to, jak pracovníci vnímají příčiny neshod, jak vnímají ochotu rodičů problémy řešit a jaká pomoc je rodičům nabízena, aby zvládli své problémy vyřešit.

1. dílčí cíl – Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD příčiny konfliktů mezi rodiči.
2. dílčí cíl – Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů konflikt vyřešit.
3. dílčí cíl – Zjistit, jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty.

Tabulka 1: Tabulka transformačních cílů

Dílčí cíle	Tazatelské otázky
<p>dílčí cíl č. 1</p> <p>Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD příčiny konfliktů mezi rodiči</p>	<p>1.Co bývá nejčastější příčinou konfliktů mezi rodiči, že se nemohou dohodnout?</p> <p>2.V jaké fázi (po jakém čase) po rozchodu řeší rodiče většinou konflikty?</p> <p>3.Jsou nějaké konflikty, které rodiče řeší opakovaně? A které to jsou?</p> <p>4.Jsou nějaké okolnosti, které mají podle Vašeho pohledu vliv na rozvoj nebo vznik konfliktů?</p>
<p>dílčí cíl č. 2</p> <p>Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů konflikt vyřešit.</p>	<p>1.Jakou mají rodiče představu o řešení konfliktů?</p> <p>2.S jakým očekáváním přicházejí?</p> <p>3.Jaké jsou podle Vás schopnosti rodičů řešit svoje konflikty vlastními silami?</p> <p>4.Jaké mají rodiče povědomí o odborné pomoci?</p> <p>5. Za jakých okolností a z jakých důvodů jsou rodiče ochotni vyhledat pomoc?</p>
<p>dílčí cíl č. 3</p> <p>Zjistit, jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty</p>	<p>1.Jakou pomoc může nabídnout OSPOD a jaký v pomoci vidíte přínos ?</p> <p>2.Jakou pomoc mohou nabídnout další instituce?</p> <p>3.Jak vnímají rodiče tuto pomoc?</p> <p>4.Jak nabídnutá pomoc rodičům může vyřešit daný konflikt?</p> <p>5.Jakou máte celkovou zpětnou vazbu od rodičů?</p>

Pramen: vlastní tvorba

5.2 Výzkumná strategie a metoda sběru informací

Pro své výzkumné šetření jsem si zvolila strategii kvalitativního výzkumu, jež Creswell definoval takto: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických strategiích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník tvoří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (Creswell dle Hendl, 2008, s. 48)

Hendl (s. 28) definuje výzkum jako „*proces vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky.*“

Kvalitativní výzkum má několik charakteristik. Jednou z nich je „*jedinečnost a neopakovatelnost*“, kdy každý člověk má na danou situaci svůj náhled, který vychází z jeho zkušeností, názorů, ale i emocí. Na základě těchto rysů je jasné, že každý respondent vnímá situaci jinak, neexistuje pravidlo, podle kterého by se měl řídit. Důležitá je i doba, ve kterém se na daný problém ptáme. Respondent může být ovlivněn právě probíhajícím jevem, jeho odpovědi mohou být závislé na jeho momentálním rozpoložení. (Miovský, 2006, s. 17-18). Hendl k tomu přidává ještě další znaky, například to, že výzkumník je v kontaktu s respondentem v jeho přirozeném prostředí, proto dokáže reagovat na lokální situace. Za hlavní úkol výzkumu považuje vyjasnění, jak se lidé v určité situaci a prostředí „*dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce*“. (Hendl, 2008, s. 50).

Švaříček a Šed'ová vidí logiku kvalitativního výzkumu v tom, že teprve až když jsou potřebná data nashromážděna, tak se potom hledají a zkoumají stejné prvky, které jsou tam přítomny. Domněnky, ke kterým nás výzkum dovede, však nelze brát za všeobecné, ale mají platnost pouze pro daný vzorek. (Švaříček, Šed'ová et al, 2007, s. 24-25)

K přednostem tohoto výzkumu patří zejména „*intenzivní šetření zkoumané skutečnosti*“. Dále zjištění úsudku, který směřuje od jednotlivého k obecnému. Informace se získávají od malého počtu respondentů, ale z mnoha hledisek. Každá

odpověď je jedinečná a neopakovatelná a pomáhá porozumět danému jevu. Nevýhodou je jeho časová náročnost, nedá se využít statisticky a zobecnit. Výsledek výzkumu může být výzkumníkem ovlivněn. (Reichel, 2009, s. 41)

Pro získání informací jsem jako metodu zvolila polostrukturovaný rozhovor, ve kterém byly stanoveny okruhy otázek, které však byly v průběhu i doplňovány dalšími otázkami. Tato zvolená metoda se mi jevila jako nejefektivnější, především z těch důvodů, že jsem mohla v průběhu rozhovoru hned reagovat na odpovědi a zároveň se hned doptávat na další věci, které jsem považovala za důležité. Reichel (2009, s. 110-111) nazývá rozhovor jako interview. Otázky v něm jsou předem připravené. Většinou není stanovené jejich přesné pořadí, v jakém budou pokládány, ale nutností je položit všechny. Jak dodává dále Miovský, můžeme v průběhu rozhovoru upřesňovat odpovědi respondentů, zda jsme je správně pochopili. Máme jasně stanovené tzv. „*jádro interview*“, ale lze k němu dodávat další otázky, které z rozhovoru vyplývají a dotýkají se daného tématu. Výhodnou je, že rozhovory probíhají v předem daném prostředí, (Miovský, 2006, s. 160-161). V tomto výzkumném šetření byly rozhovory prováděny v kancelářích jednotlivých pracovníků, tedy v jim známém prostředí.

V kvalitativním rozhovoru se používají otázky otevřené a tazatelé zároveň jasné. Má proto možnost si vybrat, jak odpoví, není tlačěn do připravené odpovědi. Během rozhovoru je nutné pokládat otázky, které směřují k informacím potřebným k výzkumu. (Hendl, 2008, s. 169).

Hendl uvádí, že existují zásady, podle kterých by měl rozhovor probíhat. Jako například, že dotazovaný se může vyjádřit svými slovy a svým stylem mluvení a má možnost si odpověď rozmyslet. Otázky musí dotazovaný pochopit, proto jejich znění musí být srozumitelné, lze je doplnit „*sondážními*“ otázkami. Měli bychom brát i ohled na časový prostor, který nám respondent vyhradil. (Hendl, 2008, s. 172)

Před začátkem rozhovoru byli respondenti požádáni o souhlas s nahráváním na diktafon. Zároveň jim bylo sděleno, k jakému účelu je rozhovor veden. Někteří respondenti se chtěli s otázkami seznámit ještě před zahájením rozhovoru. Měli pocit, že se mohou lépe na odpovědi připravit, nechtěli být zaskočeni. Nahrání rozhovoru má výhody především v tom, že lze zachytit celý jeho průběh, zároveň je zde jisté riziko, že

respondenti, vyjadřující své názory, je nemusí úplně srozumitelně a přesně reprodukovat.

Při vedení rozhovoru jsem nepocítovala žádné obavy nebo překážky vůči respondentům, ale měla jsem obavy z mé nezkušenosti, protože jsem nikdy žádný výzkum neprováděla. Veškeré pochybnosti jsem se snažila reflektovat již během rozhovorů a učila jsem se s tím pracovat.

Byly pokládány otázky, které Hendl (2008, s. 168) nazývá jako „*otázky vztahující se k názorům*“.

5.3 Výzkumný soubor, organizace výzkumného šetření

Rozhovory jsem prováděla na dvou pracovištích oddělení sociálně - právní ochrany dětí ve dvou městech Středočeského kraje. Obě pracoviště jsou zařazena pod Odbor sociálních věcí a zdravotnictví. Tato dvě oddělení OSPODu jsem si vybrala záměrně s tím, protože se liší především velikostí správního obvodu, ve kterém jednotliví pracovníci působí. Jedno město má cca dvacet tisíc obyvatel, druhé město cca deset tisíc obyvatel. Ve druhém městě na oddělení pracují na pozici sociálních pracovníků i muži.

Ve městě, které má dvacet tisíc obyvatel, pracuje třináct sociálních pracovníků. V současné době jsou dvě pracovnice dlouhodobě nemocné, po ukončení pracovní neschopnosti nastoupí mateřskou dovolenou. V rámci oddělení je jedna pracovnice, která má na starosti dohody pěstounské péče, dvě pracovnice mají na starosti agendu náhradní rodinné péče. Dvě pracovnice jsou kurátorky pro mládež, z nichž jedna má na starosti i část obvodu. Zbýlé sociální pracovníce mají běžnou agendu OSPOD.

V menším městě, kde žije cca deset tisíc obyvatel, je šest sociálních pracovníků a tři sociální pracovníci. Z toho jedna pracovnice má na starosti dohody pěstounské péče, pracuje na zkrácený úvazek. Jedna pracovnice má na starosti agendu náhradní rodinné péče. Jeden pracovník (muž) pracuje jako kurátor, na částečný úvazek má i obvod. Zbývající pracovníci vykonávají běžnou agendu OSPOD.

Do náhradní rodinné péče spadá oblast pěstounské péče, osvojení. Kurátor pracuje s rodinami, kde mají nezletilé děti různé výchovné problémy - například záškoláctví,

požívání alkoholických nápojů nebo jiných omamných látek, trestnou činnost. Do běžné agendy patří rodiny s dětmi, které nespádají do výše uvedených oblastí. Jedná se především o práci s rodinami, kde se řeší problémy týkající se úpravy poměrů, stanovení výživného, úpravy styku a veškeré nesrovnalosti, které se později v dané oblasti objeví, nebo problémy, které nespádají do pěstounské péče, kurately nebo osvojení. Při soudním jednání jsou stanoveny kolizními opatrovníky. Do běžné agendy patří i rodiny, kde byl nad nezletilými dětmi stanoven soudní dohled a s rodinami, jejichž děti mají nařízenou ústavní výchovu. Rozhovory byly vedeny s pracovníky, kteří vykonávají běžnou agendu OSPOD, i když i ostatní pracovníci oddělení se mohou do kontaktu s rodinami po rozvodu nebo rozpadu dostat. Ale ti řeší problémy v rámci svých oblastí (kurátor, náhradní rodinná péče).

V obou městech má každá pracovnice či pracovník zabývající se běžnou agendou OSPOD přidělen obvod, tzn. část začátečních písmen příjmení dětí a část přilehlých obcí správního obvodu.

Jedním z kritérií výběru respondentů bylo to, že vykonávají běžnou agendu OSPOD, dále to, jaká je jejich délka praxe a samozřejmě jejich ochota vést se mnou rozhovor. V menším městě to navíc byla snaha hovořit i s muži, kteří zde pracují. Se všemi respondenty jsem se dopředu domluvila, zda by si na mě udělali čas. Ve větším městě, kde pracuji, jsem se mohla přizpůsobit času a možnostem jednotlivých pracovníků. Všechny oslovené pracovnice s rozhovorem souhlasily. V menším městě jsem si termín rozhovorů dopředu domluvila nejprve telefonicky. Na tomto pracovišti pracují 3 muži, jeden z nich mi odmítl poskytnout rozhovor s tím, že „*si mám vybrat někoho jiného*“ a jedna pracovnice mi sdělila „*že mi to nechce zkazit*“. Všichni ostatní s rozhovorem souhlasili.

Všichni respondenti byli velmi ochotní a vstřícní zejména vzhledem k tomu, že někteří jsou moji kolegové, s dalšími se občas setkávám v rámci spolupráce mezi úřady.

Tabulka 2: Respondenti výzkumu

respondent	pohlaví	délka praxe na OSPOD	úvazek	počet rodin – běžná agenda
R 1	muž	9 let	$\frac{1}{4}$ - běžná agenda $\frac{3}{4}$ - kurátor	10
R 2	žena	3 $\frac{1}{2}$ roku	běžná agenda	37
R 3	žena	10 let	běžná agenda	45
R 4	žena	4 roky	běžná agenda	30
R 5	muž	1 $\frac{1}{2}$ roku	běžná agenda	30
R 6	žena	5 let	$\frac{3}{4}$ - běžná agenda $\frac{1}{4}$ - kurátor	34
R 7	žena	15 let	běžná agenda	30
R 8	žena	3 $\frac{1}{2}$ roku	běžná agenda	47
R 9	žena	3 roky	běžná agenda	50
R 10	žena	4 roky	běžná agenda	50

Pramen: vlastní tvorba

5.4 Průběh výzkumného šetření

Miovský uvádí, že aby mohlo výzkumné šetření proběhnout bez nějakých komplikací, je důležité, aby účastníci výzkumu byly v rovnováze, což znamená, že každý z nich je individuální bytostí, má právo vyjádřit svůj názor. Výzkumník ho do toho žádným způsobem netlačí, vše probíhá v dialogu. (Miovský, 2006, s. 73) To jsem se snažila respektovat.

Nejprve jsem prováděla rozhovory v menším městě. Tyto rozhovory se uskutečnily v jeden den – 12.1.2017. Pracovníci nechali na mém zvážení, v jakém pořadí s nimi budu hovořit. K dispozici jsem měla samostatnou kancelář, aby rozhovory mohly proběhnout bez jakéhokoliv vyrušení. Rozhovory ve větším městě probíhaly

v měsíci lednu až únoru 2017. Čas a termín rozhovoru byl zvolen s ohledem na volný čas dané pracovnice.

Všechny oslovené respondenty jsem seznámila s důvodem rozhovoru a získala jejich souhlas s nahráváním na diktafon. Před každým rozhovorem byl stanoven čas, který mi mohou jednotliví respondenti k rozhovoru poskytnout. Všichni byli upozorněni na možnost, že mohou rozhovor kdykoliv ukončit. Délka každého rozhovoru byla jiná, v rozmezí čtyřicet pět minut až jednu hodinu.

5.5 Etické aspekty výzkumného šetření

V rámci kvalitativního výzkumu nelze opomenout ani etické aspekty, mezi které patří zejména dodržení důvěry a získání poučeného souhlasu ze strany respondentů (Švaříček, Šedřová et al., 2007, s. 43-46). A to zejména v tom smyslu, že z informací, které mi poskytli, by se dalo poznat, kdo mi je sdělil. Vždy byl vyžádán jejich souhlas a bylo jim vysvětleno, jak se získanými informacemi budu nakládat. Souhlas byl dán ústní formou.

Důležitá je i empaticnost, tedy to, že výzkumník by měl projevovat svoji účast a zájem, ale na druhou stranu být měl k poskytnutým datům zaujmout neutrální postoj, neměl by je žádným způsobem hodnotit. Účastníkovi nesmí být způsobena žádná škoda, ať sociální, materiální ani psychická. (Miovský, 2006, s. 280-284). Tyto aspekty jsem se snažila dodržovat a brala ohled na všechny okolnosti.

5.6 Rizika výzkumného šetření

Kvalitativní výzkum má i určitá rizika. Proti kvantitativnímu výzkumu je to proces dlouhodobější a náročnější vzhledem k jednotlivým fázím. Výsledky výzkumu mohou být ovlivněny postojem výzkumníka a nejdou úplně vztáhnout na většinu. (Hendl, 2008, s. 50). Dále Hendl (s. 339) uvádí, že platnost výsledků je závislá na tom, co si respondenti myslí, jak umí vyjádřit své názory a postoje.

Miovský (2006, s. 237) k tomu dodává, že výzkumník může chtít najít v odpovědích něco, co je zvláštní a odlišné a snadno může přehlédnout kontext nebo shodnost jednotlivých získaných dat. Vlivem výzkumníka může dojít ke zkreslení dat, kdy se může stát, že vybere pouze data, která se mu zdají nějakým způsobem

významná. Neméně důležité je nevybírat respondenty podle určitého statusu. Přestože pracuji na OSPOD velmi krátkou dobu, tak vnímám, že znalost prostředí a respondentů může být rizikem mého výzkumu a mohu i nevědomky usuzovat a předpokládat odpovědi na otázky. Byla jsem si toho vědoma a snažila jsem se toho vyvarovat.

6 Interpretace získaných informací

V této kapitole se budu věnovat interpretaci získaných údajů. Informace získané v rozhovorech mi pomohu najít odpověď na hlavní cíl méj bakalářské práce, tedy na to, jak pracovníci orgánu sociálně - právní ochrany vnímají vztahy rodičů a výchovu dětí po rozvodu (rozchodu).

Po ukončení rozhovorů byly všechny audiozáznamy přepsány do písemné podoby, tzv. „*doslovnou transkripci*“. (Hendl, 2008, s. 208). Obsah textu jsem nijak neupravila, jen jsem ho přepsala v počítači a stylisticky upravila, protože respondenti se mnou hovořili hovorovým jazykem, kdy někdy zopakovali jedno slovo či větu víckrát, nedokončili větu nebo odbočili od tématu dané otázky.

Toto vše bylo provedeno převážně vzhledem ke kódování, aby byl daný text přehledný. Miovský tento proces nazývá „*data management*“, tedy zpracování dat pro jejich další rozbor (Miovský, 2006, s. 195). Již takto upravený text jsem si znovu zkontrolovala s audionahrávkou.

6.1 Interpretace dílčího výzkumného cíle č. 1

DC č. 1 Co bývá z pohledu pracovníků OSPOD vnímáno jako příčina konfliktů mezi rodiči?

Otázky v prvním dílčím cíli si kladou za cíl zjistit, co bývá z pohledu pracovníků OSPOD vnímáno jako příčina konfliktů mezi rodiči v době po rozvodu nebo rozchodu. Tedy konflikty, které rodiče přivedou na oddělení OSPOD. Položené otázky mají za cíl zjistit, zda se dá určit, kdy rodiče konflikty řeší, zda se nějaké konflikty opakují a v případě že ano, tak které a zda se dá specifikovat, co tyto konflikty vyvolává.

Nejčastějším konfliktem rodičů po jejich rozchodu bývá podle výpovědi respondentů styk dítěte s druhým rodičem a výživné. Na tom se shodla většina respondentů. R8 uvedl, „*že se rodiče nemůžou dohodnout i třeba na předání dětí nebo kdy si je brát, kdy je kdo bude mít o prázdninách*“. R6 se domnívá, že problémem může být i to“ *jak probíhá styk toho druhého rodiče s dítětem, čemu se věnují ve volném čase*“. Finanční stránka rodiny je velmi důležitá a jak se ukázalo, tak zvýšení nebo

snížení výživného může vyvolávat i další konflikty, které rodiče doposud neřešili. Po rozvodu to může být i nevyřešené majetkové vypořádání. Neshody vyvolává i nový partner rodiče, který se snaží zasahovat do výchovy, což se druhému rodiči nemusí líbit. I s tím je spojená otázka výživného. R10 vyjádřila domněnku, „že každý si chce řešit ten problém rodičovství po svém.“

Respondenti uvádějí, že specifikovat dobu, kdy rodiče po rozchodu řeší konflikty, se nedá úplně jednoznačně určit, většina respondentů se shodla na tom, že je to velmi individuální. Dva respondenti si myslí, že je to velmi krátce po rozchodu „než se ty vztahy ustálí. Než naběhne nějaký ten režim toho, ať už hrazení výživného, toho, jak probíhá ten styk a než se uklidní ty vztahy v rodině, protože tam často může být, že ty rodiče ještě nemají vyřešené svoje vztahy.“ (R6). Lze říct, že u sezdaných rodičů, kteří podají žádost o rozvod lze toto časové období lépe specifikovat. Většinou je to do doby, než dojde k rozvodu a vyřeší se především majetkové poměry, které jsou často zdrojem konfliktů. Ale to může trvat i několik let. Pokud se mezi sebou rodiče dokážou dohodnout, tak se situace může stabilizovat. Rodičům většinou pomůže, že se již nemusí potkávat. Ale jak uvádí R4: „když jsou to takoví ty echt problematický rodiče, tak tam se to neusadí nikdy.“

Rodiče mají po svém rozchodu především problém ve vzájemné komunikaci, rozchodem jsou zasaženi. To si myslí většina respondentů. Mnohdy stačí, aby se s tím vyrovnali, aby to čas zahojil. Situace se může stabilizovat. R9 k tomu ale dodává: „potom se stane něco, třeba si najde jiného partnera a začnou problémy po nějaké době.“ U nesezdaných párů se někdy situace stabilizuje hned po podání návrhu na úpravu poměrů. Jak uvedl R1 tak „prvního dají návrh a třicátého mají po stání; ty nevidíš, jak dlouhodobý to bylo a za měsíc mají hotovo“. Tito rodiče většinou neřeší majetkové vyrovnání a nedořešené konflikty mezi sebou může stabilizovat právě rozsudek soudu.

Dle výpovědi respondentů patří otázka výživného a styku dítěte s druhým rodičem mezi časté konflikty, které se opakují. Respondenti se neshodli, zda je to více otázka finanční nebo kontaktu s druhým rodičem, tedy který ten konflikt je častější. Vše souvisí s otázkou komunikace mezi rodiči. V otázce výživného to bývá, jak uvedl R1: „jsou tací, kteří chtějí zvyšovat každý rok, protože v TV vidí, že inflace stoupla o pět

procent, tak chtějí svých pět procent. Spíš jsou to problémy, které přetrvávají a nové se objevují málo a spíš jsou to specifický problémy.“ Ty se mohou týkat třeba očkování dětí nebo jejich vzdělání. Většina respondentů se shodla, že pokud se na ně rodiče obrátí, tak už je to v době, kdy nejsou schopni se dohodnout sami. Je pravdou, že některým stačí vysvětlit, na co mají nebo nemají nárok a situace se zklidní. Jsou ale rodiče, kteří se dohodnout nechtějí a konflikty vyvolávají stále. Nijak se tomu ale předcházet nedá. Některým rodičům stačí k urovnání jejich konfliktů soudem schválená dohoda nebo rozsudek.

Specifikovat okolnosti, které mají vliv na rozvoj konfliktu rodičů, není úplně snadné. Na tuto otázku respondenti neměli jednoznačnou odpověď. Jednou z příčin konfliktu bývá právě rozpad toho vztahu a s tím související komunikační problémy. Komunikace je mezi rodiči *„někdy velmi obtížná, vypadá to, že si v životě nerozuměli a nejsou schopni se domluvit na základních věcech“*. (R7). Nesvárem může být i nevypořádané majetkové vyrovnání. Čtyři respondenti považují za hlavní příčinu neshod především nového partnera rodiče *„a z obou stran potom může dojít k nějakým komplikacím, protože i to dítě se může začít chovat jinak.“*(R6). Neshody vznikají i s věkem dítěte, které je spojené s nástupem do mateřské školy nebo školy a s tím související větší finanční výdaje. Nikdo nevedl, že by záleželo na věku nebo pohlaví rodičů, ale *„určitě je to osobnost a ty charakterové vlastnosti.“* (R9). K tomu R8 ještě přidává *„rysy ty jejich povahy.“* Jako problematické se může zdát i podání návrhu na změnu výživného, péče nebo styku, kdy druhý rodič okamžitě podá protinávrh.

Shrnutí

Jednoznačně se ukázalo, že rodiče se nemohou dohodnout převážně na styku dítěte s druhým rodičem a na výživném. Přestože toto bývá již do rozvodu rodičů upraveno, tak i tyto konflikty se jeví jako nejčastější a také je rodiče řeší opakovaně. V menší míře jsou konflikty týkající se společného majetku a na vzájemné spory může mít vliv i nový partner rodiče. Většina konfliktů se vyřeší po majetkovém vyrovnání manželů, protože je to pro ně velmi palčivé téma. U nesezdaných párů toto odpadá. Přesto se dá říci, že pokud jsou rodiče schopni se domluvit, tak to zpravidla tak udělají. Někteří naopak vyvolávají konflikty stále. Velký vliv na řešení konfliktů má vzájemná komunikace rodičů, s čímž souvisí jejich osobní charakterové rysy. S věkem dítěte,

převážně s nástupem do školy přicházejí problémy týkající se především výživného. S ohledem na věk se dá předpokládat i změna v chování dítěte. To může být ovlivněno i novým partnerem rodičů.

6.2 Interpretace dílčího výzkumného cíle č. 2

DC č. 2 Jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů problém vyřešit?

Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů řešit konflikty je úkolem dílčího cíle č. 2. Zde jsem se nejprve zaměřila na představu rodičů jak konflikty řešit a na jejich očekávání. Dalším úkolem bylo zjistit, zda podle pracovníků OSPOD jsou rodiče sami schopni řešit svoje konflikty vlastními silami. Zajímalo mě, zda mají rodiče povědomí o nějaké odborné pomoci a zda jsou ochotni tuto pomoc vyhledat.

Někteří respondenti se domnívají, že rodiče, kteří na OSPOD přijdou, někdy nemají představu, jak konflikty mezi sebou řešit, „většinou ani ten problém nedokážou dost dobře definovat“ (R2). Někteří naopak ale svou představu mají. Převážně je to tak, že si myslí, že to za ně udělá někdo jiný, než jsou oni jako rodiče., tedy jak uvedl R2 „nikdy se nestalo, že by přišli oba dva a domluvili se.“ Někdy jsou představy rodičů nereálné a bývá snahou jim vysvětlit, jak to funguje. „ My se snažíme je vést, ale je to na nich ten návrh. ....protože by se to otočilo proti nám.“ (R1). Někdy se vlastně snaží o komunikaci s tím druhým rodičem, protože ta nefunguje. Rodiče často mají představu, že to za ně OSPOD vyřeší a to nejlépe hned. „Ten problém často nechají týden, měsíce a někdy i roky a pak se diví, že se nedá za tři dny spravít.“ (R3). Někteří rodiče se přijdou jen poradit a respondenti se snaží je navést na správné řešení, které nemusí skončit až u soudu. Vysvětlí jim možnosti řešení a nastíní jim možnost vzájemné dohody. Často mají rodiče představu, že respondenti budou na jejich straně a druhého rodiče přimějí, aby s jejich představou souhlasil. Většina respondentů se shodla, že pokud nabídnou rodiči i to sebelepší řešení, tak pokud rodič nebude chtít, nedá si poradit, tak ve výsledku se to může obrátit i proti jim samotným. Rodiče někdy nejsou schopni se povznést nad vztek a zášť k druhému rodiči.

Respondenti často spojovali odpověď na otázku, zda mají rodiče představu o řešení konfliktu s otázkou, jaká jsou jejich očekávání. Figurovala tu představa, že mají nereálná očekávání a nebo „*že máme kouzelnou hůlku, uděláme čáry máry fuk a pak bude všechno zalitý sluncem..*“ (R3).

Většina respondentů se ztotožňuje s názorem, že rodič, který se na ně obrátí, chce, aby pracovník stál na jeho straně. Neuvědomuje si, že naopak respondent by měl být nestranný, vše konat v nejlepším zájmu nezletilého dítěte. „*Málokdo se ohlíží na druhého nebo na dítě. Nejčastěji chtějí, aby to bylo tak, jaké oni mají přání a potřeby.*“ (R10). Mnoho neshod musí rodiče vyřešit v rámci své rodičovské zodpovědnosti sami, OSPOD jim může ukázat jakým způsobem a jakou formou. Jsou i rodiče, kteří chtějí jenom poradit, jak lze situaci řešit ale i tací, jak uvedla R2: „*abychom jim nějaký stanovisko rovnou řekli hned.*“ V této souvislosti mě napadla otázka, že možná vzhledem k často stejným typům konfliktů nejsou pracovníci OSPOD schopni rozeznat, zda rodič má nějakou představu, ale hned to spojují s jejich očekáváním.

Dle respondentů rodiče většinou mají schopnost řešit konflikty vlastními silami, ale myslí si, že k řešení situace stačí jen oni, druhého rodiče k tomu nepotřebují. Respondenti se je snaží navést na to, že ty schopnosti mají oba, jsou rodiče a na základních věcech by se měli tedy dohodnout. „*.....rodiče, kteří k nám přicházejí tak mají ty schopnosti snížené a to může být z různých důvodů.*“ (R6). Patří mezi to i jejich vzájemná špatná komunikace. Někteří respondenti jsou zase přesvědčeni, že pokud už rodiče navštíví jejich oddělení, tak tu schopnost dohodnout se ztrácí. Jak uvedla R8: „*při dobré vůli a snaze si myslím, že ty schopnosti určitě by mohli mít.*“. Zároveň si rodiče myslí, že pokud si s něčím nevědí rady, tak to berou „*...jako slabinu,.....to, že by se dohodli, tak by často brali jako svoji slabinu vůči tomu druhému*“ a nebo jak uvedl R2: „*dělají z nás prostředníka, abychom to ventilovali druhý straně.*“ Rodiče se často vrací k důvodům rozchodu, což je může negativně ovlivňovat. Pokud získají náhled a uvědomí si, že jde o potřeby a zájmy jejich dětí, tak jsou schopni situaci řešit.

Respondenti se většinou shodli, že rodiče, kteří se na ně obracejí, tak většinou nemají o odborné pomoci žádný přehled, maximálně vědí o psychologické nebo psychiatrické pomoci. Ale většinou jen teoretickou, kdy mají informace z internetu nebo z médií. Respondent R1, který na oddělení pracuje již šestým rokem má ale pocit,

že se povědomí lidí o odborné pomoci zlepšilo, rodiče jsou více informovaní. Sděluje ale, že, „*je tady zakořeněné, že já nejsem blázen, nejsem ten nenormální, proč bych já měl chodit k psychologovi.*“ A jak většina respondentů dodává, rodiče takovou pomoc vyhledávat moc nechtějí nebo o ní má zájem jen jeden z nich. Některým rodičům stačí, aby jim pracovníci sdělili, jaké možnosti jsou a oni si pak sami odborníka vyhledají.

Rodiče jsou ochotnější vyhledat pomoc, která se více týká pomoci směřující k jejich dětem. Respondenti probírají s rodiči situaci, a pokud se po 2-3 sezeních nenajde ta správná pomoc, tak jsou někdy rodiče ochotni odbornou pomoc vyhledat. Pomoc se snaží vyhledat, i když jde o špatnou komunikaci mezi nimi jako rodiči. Většinou se už cítí bezradní a věří, že nabízená pomoc jim pomůže. Někdy rodiče pomoc vyhledají z důvodů, aby měli proti druhému rodiči, „*zbraň. A nemusí to být zbraň v tom špatném slova smyslu...jako důkaz, že se děje něco špatného*“ (R4). Pokud se nabízená pomoc týká třeba výživného, styku nebo školních věcí, tak tam je ochota rodičů menší. Překážkou k vyhledání pomoci je i stud rodičů hovořit s cizími lidmi.

Někteří respondenti uvádějí, že ve vyhledání vhodné pomoci jsou ale i určité překážky. R7 k tomu dodává: „*pak je tam další problém a to, jestli je ta služba poskytovaná za finanční úplatu nebo zdarma. To jestli to je v místě bydliště nebo za tou službou budou muset někam dojet.*“ To může být zase spojeno s finančním aspektem. Jeden respondent uvedl i nedůvěru k dané pracovníci. Respondenti se domnívají, že pokud rodičům sdělí, že ta pomoc jim může být i nařízena, tak rodiče pomoc vyhledají, objednájí se tam i dostaví na první schůzku, ale pak z různých důvodů (nemoc, finance apod.) další spolupráce nepokračuje. Vše je spojeno se „*vzdělaností rodičů, chutí spolupracovat i možnostmi, které v předchozím období využili*“ (R10).

Shrnutí

Podle respondentů je zřejmé, že pokud rodiče OSPOD navštíví, tak většinou nemají představu, jak by konflikty mezi sebou řešili. Ti, co toho jsou schopni, to zvládnou sami. Většina rodičů si myslí, že to za ně pracovníci vyřeší sami nebo donutí druhého rodiče, aby s jejich požadavkem souhlasil. Nechápu, že řešení je většinou v jejich rukách a oni jako rodiče by se sami měli snažit. Pokud není v silách rodičů situaci řešit, navštíví OSPOD, který jim může odbornou pomoc vyhledat nebo jim

pomůže zorientovat se v síti služeb, které tuto pomoc nabízejí. Dle respondentů rodiče vnímají odbornou pomoc většinou jen psychologickou nebo psychiatrickou. Tu jsou schopni vyhledat, pokud se to týká jejich dětí. Někdo to vnímá jako pomoc účinnou, někdo jako důkaz proti druhému rodiči. Ukázala se ale i snaha rodičů řešit svou vzájemnou komunikaci, která většinou s danými problémy souvisí. Překážkou k vyhledání pomoci bývá ale finanční stránka, kdy některé služby jsou hrazené, a dalším problémem bývá dostupnost daných zařízení, kdy je třeba do instituce dojet. U některých rodičů i stud hovořit o tom s dalšími lidmi. Jak uvádějí respondenti, tak i přes prvotní neochotu rodičů, pomoc většinou vyhledají, ale část z nich se objedná a na domluvenou schůzku přijde jen jednou. A dále již svoji snahu nevyvíjejí. Vše souvisí s charakterem a osobnostními předpoklady rodiče. Pokud chtějí situaci řešit, tak se jim to daří, pokud ne, mohou konflikty přetrvávat až do dospělosti dítěte.

6.3 Interpretace dílčího výzkumného cíle č. 3

DC č. 3 Jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty?

Odpovědi na tyto otázky budou směřovat k zodpovězení otázky, jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty. Úkolem bylo zjistit, kterou pomoc mohou pracovníci nabídnout v rámci svých možností nebo jakou pomoc mohou nabídnout další instituce. Snažila jsem se zjistit, jak rodičům pomohla nabízená pomoc a zda mají pracovníci OSPOD od rodičů nějakou zpětnou vazbu, jak se konflikt vyřešil.

Téměř všichni respondenti se shodli na tom, že v první řadě nabídnou rodičům společnou schůzku na oddělení, kde s nimi situaci proberou. Vnímají, že je důležité, aby hovořili s oběma rodiči, protože každý z nich může vidět situaci ze svého pohledu. Ale ne všichni rodiče jsou tomu nakloněni, nechtějí se s druhým rodičem setkat. Respondenti jim v rámci poradenství nastíní všechna řešení a možnosti, které by mohly přispět ke zklidnění situace. V případě potřeby jim doporučí další odbornou pomoc v jiných zařízeních. Na řešení situace prostřednictvím případové konference se nedívají všichni respondenti stejně. Například R2 uvedl, ji rodičům doporučí „*pokud je ten případ více závažnější.*“ A další respondent z téhož OSPODu uvedl, že „*případový*

konference třeba moc nejdou.“(R1) Respondenti ve větším městě možnost svolání případové konference uvádějí častěji. Jako další pomoc, kterou mohou nabídnout odpověděli 2 respondenti *„tak jim můžeme nabídnou sepsání mimosoudní dohody tady na OSPOD.“* Jako přínos vidí *„přimět rodiče k dohodě. Vysvětlit jim ty důsledky, co to může pro dítě mít – jaký důsledky to může mít, když se budou pořád soudit, donekonečna na sebe podávat nějaký oznámení“*(R5).

Dle respondentů nabídka pomoci od dalších institucí záleží na tom, co rodiče řeší. Zda se jedná o rodičovský konflikt nebo o chování dítěte. Jak uvedla R4, tak je důležité *„vždycky vyhodnotit tu situaci a najít organizaci, která by jim mohla pomoci v rámci toho, co zrovna řeší, to, co vnímají problematicky.“* Téměř jednoznačně respondenti uvedli, že jde především o psychologickou a psychiatrickou pomoc převážně pro děti. Jako jednu z dalších druhů pomoci byla uvedena mediace, i když zde je nutné sledovat finanční hledisko. Lze ale najít i mediaci, která není hrazená, má prvky mediace a je tedy s nezapsaným mediátorem. Při výchovných problémech lze odkázat na Středisko výchovné péče. V rámci finanční pomoci je k dispozici dluhová poradna a Úřad práce.

Jak uvádějí respondenti, tak jako další pomoc byla uváděna pedagogicko-psychologická poradna, rodinná poradna, poradna v rámci domácího násilí. Jak uvedl R6 tak v Centru krizové intervence, kde se lze obrátit na psychologa, tak terapeutickou pomoc, tak tam lze zajistit *„v rámci svých služeb asistovaný styk, možnost asistovaného předávání dítěte na styk tady není dostupné.“*

Respondenti sdělili, že v rámci tohoto regionu je dostupná především psychologická a terapeutická pomoc, dále asistovaný styk a nezapsaný mediátor. Dosažitelné je Středisko výchovné péče a pedagogicko-psychologické poradenství. Ukázalo se, že přestože výše nabízená pomoc je v rámci této oblasti dostupná, naráží na finanční aspekt, proto ne všichni ji mohou využít. *„Lidi, co jsou zajištění, tak pro ně není problém dojet do vzdálenějšího města. Pro lidi na dávkách je to nesplnitelný úkol, protože na to nedosáhnou.“*(R3).

Určit, jak rodiče vnímají nabízenou pomoc je u každého individuální. Na tom se shodla většina respondentů. Pouze R9 uvedl, *„že ji vnímají pozitivně, že ji využijí.“* Rodiče někdy ani netuší, že nějaká pomoc existuje, jsou tím překvapeni a zprvu i

nedůvěřiví. Někteří rodiče nabízenou pomoc využijí, protože mají zájem situaci vyřešit, mnozí rodiče zase naopak mají pocit, že ji vlastně nepotřebují. Myslí si, že *my to vyřešíme a už není potřeba se obracet na jiný organizace.*“(R6) R3 si myslí, že rodiče mají „*abnormální*“ očekávání a neuvědomují si, že *to gro toho problému je na nich, ne na těch ostatních.....neuvědomují si, že oni musí udělat devadesát procent práce a ten zbytek v té podpůrný organizaci*“. R8 si myslí, že pokud je pomoc určena rodičům, tak ti pak „*mají pocit, že se třeba na straně těch dětí něco změní, zlepší. Tu pomoc, která by měla být poskytována jim, nevnímají opravdu pozitivně*“, protože si myslí, že problém není na jejich straně.

Překážky dle respondentů vidí rodiče zejména v dostupnosti služby, s čímž souvisí i finanční stránka. Vyskytla se i obava, že by rodiče „*z toho nevyšli jako rodiče prostě neschopní.*“ (R2). Ukázala se i důležitost toho, aby pomoc využili oba rodiče, z nichž jeden je pomoci přístupný, druhý ne. R6 si myslí, že tak polovina rodičů, kterým byla pomoc nabídnuta, ji využije. S tím souhlasí i R4, který k tomu dodává, že jsou to „*více matky.*“ Pokud je pomoc nabídnuta jen jednomu z rodičů, tak asi tři čtvrtě těchto rodičů ji využije. Jako pozitivní se rodičům jeví to, že se pro jejich dítě najde nějaké řešení.

Nejlépe dle mého názoru vystihl situaci R1, který se domnívá, že rozhodujícím faktorem jsou vlastnosti těch rodičů – „*ten, kdo to dělá z donucení, tak se míjí účinek toho, že to nemá smysl.....neuvědomuje si, že je to pro to jeho dítě. Mohlo by to pomoci nejen dítěti, ale i jemu ve vztahu s matkou, s otcem.*“ Ten vidí ochotu tak u jednoho rodiče z deseti. Když rodiče pomoc přijmou a dochází k odborníkovi pravidelně, tak „*...velké části rodičů to může pomoci.*“ (R6). Respondenti to potom vnímají jako pozitivní. R1 dodává, že *odborná pomoc není o tom, že by z rodičů „byli nejlepší kamarádi.....ale určitě to pomůže sílu toho konfliktu.... utlumit, oslabit.*“. Jako další pozitivní reakci vnímá R8 to, že „*když už ten podobný názor, co říkám já, řekne ještě nějaký odborník.*“ Naproti tomu R3 je skeptický zejména v tom, že „*to většinou není na jedné návštěvě toho jednoho centra..... tak to upadá.....úspěšnost je potom poměrně nízká.*“

Pokud se konflikt vyřeší, tak se rodiče většinou neozvou, jen někteří. V tom se většina respondentů shodla. „*Pokud je to k něčemu, tak se situace stabilizuje.*“ (R4).

Zpětná vazba od rodičů záleží i na intenzitě spolupráce. Pokud je krátkodobá, tak většinou není, pokud je dlouhodobější, tak tam zpětná vazba od rodičů je. Anebo respondenti přímo kontaktují tu instituci, kterou rodiče navštívili, a vyžádají si zprávu.

Všichni respondenti se dále shodli na tom, že počet rodin, kde se konflikty řeší opravdu dlouhodobě, tedy déle než půl roku, není ve srovnání s počtem rodin, které se na ně obracejí, až tak alarmující. U každého z respondentů je to samozřejmě individuální, ale jen polovina respondentů uvedla, že to v průměru bývá jedna až dvě rodiny z celkového počtu rodin každého respondenta.

Shrnutí

Většina respondentů se shodla v tom, že k objasnění a řešení konfliktu je nutné vyslechnout názory obou rodičů. Proto je rodičům nabízena společná schůzka na oddělení OSPOD. Ne všichni rodiče ale toto vítají. V rámci poradenství jsou jim nabízena řešení, a pokud některá z nabídek již nespadá do kompetence OSPOD, tak samozřejmostí je, že je rodičům nabídnuta odborná pomoc v jiné instituci. V rámci dlouhodobějších konfliktů lze využít v rámci OSPOD případovou konferenci.

Respondenti uvedli, že rodiče mají možnost se obrátit na psychologickou nebo psychiatrickou pomoc, mediaci, terapii, středisko výchovné péče. Některé instituce nabízejí možnost asistovaného předávání dítěte na styk. Nebyla vyloučena ani možnost pomoci Úřadu práce, zejména co se týká financí.

To jak nabízenou pomoc rodiče vnímají je podle respondentů velmi individuální. Někteří rodiče to vnímají pozitivně, ale většina respondentů se přiklání k myšlence, že ji rodiče využívat nechtějí. Jako překážka je vnímán nedostatek finančních prostředků a s tím i související dostupnost služeb. Pokud jsou rodiče nemajetní, tak je jejich možnost a ochota snížena.

Respondenti se domnívají, že pokud se rodiče rozhodnou pro jakoukoliv odbornou pomoc a využívají ji, tak buď získají nový pohled na věc nebo se s odbornou pomocí snaží daný konflikt vyřešit. Respondenti vnímají, že pokud se jim rodiče sami neozvou, tak se situace stabilizovala.

Závěr

Rodina je v životě dětí velmi důležitá. Má vliv na jejich celkový psychický vývoj od prenatálního období až do dospělosti. Každý člen v rodině má své nezastupitelné místo. Rodina má mnoho funkcí, které se vzájemně prolínají. U spousty z nich ale dojde k porušení soudržnosti, k selhání v komunikaci, velkým konfliktům a následkem toho k jejímu rozpadu. Dítě ztrácí jistotu, na kterou se do té doby mohlo spolehnout. Ale i po rozpadu rodiny mohou konflikty pokračovat nebo se objevovat jiné.

Tématem bakalářské práce byly vztahy a výchova dětí po rozvodu.

V teoretické části jsem se snažila popsat, co je rodina, jaké jsou její typy a funkce. Dále jsem se zaměřila na ohrožení stability rodiny, kdy mezi rodiči dochází ke konfliktům a rozporům, které nejsou schopni jakýmkoliv způsobem řešit a dochází k rozpadu rodiny. To má samozřejmě dopad nejen na rodiče, ale především na jejich děti. Rozpad rodiny je vždy citlivou záležitostí. Každý člověk je individuální, má svůj charakter a své osobnostní rysy. A převážně to ovlivňuje, jak se dokážou s rozpadem rodiny vyrovnat a jak případné neshody a konflikty řeší. Rodiče by si sami měli uvědomit, že se rozejdou jako partneři, ale rodiči zůstávají stále. Pokud jsou jejich vzájemné vztahy a komunikace narušeny, svoji vzájemnou zášť často ventilují přes svoje děti.

Oba rodiče by po rozpadu rodiny měli mít stále možnost podílet se na výchově svých dětí. Pokud toho ale nejsou schopni, tak právě orgán sociálně právní ochrany dětí jim může pomoci situaci řešit. Současná legislativa dokáže na tyto situace reagovat, řešit je a ochránit tak především děti, které jsou na svých rodičích závislé a mohou se osamostatnit až dosažením plnoletosti. Pomoc jim lze nabídnout i v rámci různých dalších institucí, kde jsou odborníci na určitou problematiku, ať už je to pomoc psychologická, psychiatrická, ale i pomoc v mezilidských vztazích, manželské a rodinné poradny, krizové intervence a další.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak vnímají pracovníci orgánu sociálně - právní ochrany dětí téma vztahu rodičů a výchovy dětí po rozvodu (rozchodu). K dosažení tohoto cíle jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii

s polostrukturovanými rozhovory. Dílčí cíle byly: 1. dílčí cíl – Zjistit, jaké vnímají pracovníci OSPOD příčiny konfliktů mezi rodiči; 2. dílčí cíl – Zjistit, jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů konflikt vyřešit; 3. dílčí cíl – Zjistit, jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že pokud po rozpadu rodiny dochází mezi rodiči ke konfliktům, tak se týkají převážně styku dítěte s druhým rodičem a výživného. Tyto konflikty patří zároveň i mezi ty, které se opakují nejčastěji. Ukázalo se, že příčinou bývá především špatná komunikace mezi rodiči, nevyřešené majetkové poměry nebo nový partner rodiče. Na základě zkušeností pracovníků OSPOD se ukázalo, že ke zklidnění napětí může pomoci rozsudek soudu, u rozvedených rodičů se situace často uklidní i po vypořádaném majetkovém vyrovnání.

Vše ale souvisí s charakterem a osobností rodičů. Pokud se dokážou vzájemně dohodnout a neupřednostňují svoje zájmy a potřeby nad zájmy a potřeby svých dětí, je to samozřejmě vždy ta nejlepší cesta. Pokud toho schopni nejsou, tak většinou navštíví OSPOD, od kterého čekají nejen pomoc, ale i souhlas s jejich často neadekvátními požadavky na řešení. V rámci svých možností se jim snaží pracovníci vysvětlit, že jako rodiče svých dětí by se měli domluvit, měli by se snažit najít společné řešení. Sociální pracovníci jim nabízejí především poradenskou činnost, doprovázení v jejich složité situaci, případně možnost svolání případové konference. Pokud se jim ale dohromady nepodaří situaci vyřešit, rodičům se nabízí i možnost využít odborného zařízení. Jak se ukázalo, rodiče většinou o této pomoci nevědí nebo nemají dostatek informací. Jako další překážka se jeví nedostupnost služby v místě bydliště a především finanční hledisko, pokud je služba hrazená. Pokud rodiče ale spolupracují, jsou ochotní, tak se vždy najde vhodné řešení, dochází ke zklidnění situace. A pokud již rodiče dále nevyhledají pomoc OSPOD, bývá to známka toho, že v sobě našli sílu a dokázali konflikt vyřešit.

Zjištěné informace, které jsem v rámci výzkumného šetření získala, mi ukázaly, že přestože rozchod partnerů jako rodičů bývá traumatizující událostí pro celou rodinu, tak pokud rodiče jenom trochu chtějí a neumějí si poradit s konkrétní situací, mají možnost obrátit se o pomoc nejen na OSPOD, ale i na instituce, které jim mohou

poskytnout návod, jak vše stabilizovat, aby jejich děti mohly dále své dětství, poznamenané rozchodem rodičů, zvládnout bez větších následků v pozdějším životě. Zároveň se potvrdilo, že pokud rodiče nechtějí a tvrdě prosazují svoje zájmy a potřeby i nad potřeby svých dětí, tak vyhledávají spory a konflikty stále a může to být až do zletilosti jejich dítěte.

V rámci výzkumného šetření se ukázalo, že z pohledu pracovníků OSPOD o odborné pomoci nemají rodiče moc velké povědomí. Doporučením pro praxi by mohla být větší propagace institucí, které řeší výše zmíněné životní situace.

Závěrem lze konstatovat, že i přesto, že pracovníci OSPOD řeší konflikty rodičů velmi často, tak vnímají, že většina rodičů dokáže s pomocí poradenství, doprovázení nebo odborné pomoci na své děti myslet, a i přes prvotní rozpory a bolest z rozchodu dokážou vše vyřešit.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Tabulka transformačních cílů (s. 34)

Tabulka 2: Respondenti výzkumu (s. 39)

Seznam příloh

Příloha 1 Přepis rozhovoru - transkripce

Seznam použité literatury

BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tématica a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ Marta. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BERGER, Maurice; GRAVILLON Isabelle. *Když se rodiče rozvádějí: Jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci*. 1. vyd. Praha: Portal, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.

COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.

DUDOVÁ, Radka. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. 1.vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-136-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HOLÁ, Lenka et al. *Mediace a možnosti využití v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4109-3.

HOLÁ, Lenka et al. *Rodinná mediaci v České republice*. 1.vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-015-4.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, WESTPHALOVÁ Lenka et al. *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 665-975), Velké komentáře*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.

JEŽEK, Martin. Nařizování „odborné spolupráce“ rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte v teorii i v praxi OSPOD. *Právo a rodina: rodina: manželství: děti a mládež: dědictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, roč. 17, č. 7, s. 15-19. ISSN 1212-866X.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7181-6.

LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-66-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2.vyd. Praha: Avicenum, 1989. ISBN 08-011-86.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 5.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATĚJČEK, Zdeněk; DYTRYCH Zdeněk. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vyd. Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty. ISBN 80-864-2919-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2 přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ Pavla; KOLÁČKOVÁ Jana, et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-068-3.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. ISBN 80-85850-75-3.

MPSV: slovník sociálního zabezpečení [online]. Praha: NETservis, c2016-2017 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/organ-socialne-pravni-ochrany-deti-ospod.html>

NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-411-9

NOVÁK, Tomáš; PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.

PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK., Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

PLAMÍNEK, Jiří. *Řešení konfliktů a umění rozhodovat*. 1. vyd. Praha: Agro, 1994. ISBN 80-85794-14-4.

PLAŇAVA, Ivo. *Jak se nerozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-129-1.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

Slovník sociálního zabezpečení. *Ministerstvo sociálních věcí a zdravotnictví* [online]. Praha: NETservis, 2016 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/organ-socialne-pravni-ochrany-deti-ospod.html>

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. ISBN 80-86429-36-9.

WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK et al. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

1 DC: Co bývá z pohledu pracovníků OSPOD vnímáno jako příčina neshod mezi rodiči

„Co bývá nejčastější příčinou problémů mezi rodiči, že se nemohou dohodnout?“

„Rodiče se na nás asi obracejí z důvodů špatně fungujícího styku, ohledně plnění vyživovací povinnosti, respektive tedy neplnění, ať už se neplní výživné v plné výši, nehradí se vůbec nebo opožděně. S tím, že tedy rodič, který má u sebe dítě ve výchově tak má představu, že by mu povinný rodič měl přispívat nad rámec výživného. S tím, že tedy rodič, který má dítě ve výchově má připomínky nebo má výhrady k tomu, jak probíhá styk toho druhého rodiče s dítětem, čemu se věnují ve volném času. Naopak tedy ten rodič, který nemá dítě ve výchově, tak může mít výhrady k tomu, jak ten rodič o to dítě pečuje.

„A bývá to většinou ten rodič, který má dítě v péči nebo ten druhý?“ *„Myslím, že se na nás obracejí obě strany.*

„V jaké fázi (po jakém čase) po rozchodu řeší rodiče většinou tyto problémy?“

„Tak myslím si, že nejčastěji je to krátce po rozchodu, přibližně do toho jednoho, dvou let, než se ty vztahy ustálí. Než naběhne nějaký ten režim toho, ať už hrazení toho výživného, toho jak probíhá ten styk a než se uklidní ty vztahy v rodině, protože tam často může být, že ty rodiče nemají vyřešené svoje vztahy. Jsou potom v konfliktu, nemají ten konflikt dořešený. Objevují se tam noví partneři, kdy ten druhý partner taky není ochoten přijmout nového partnera toho rodiče a nebo ještě řeší otázku majetkového vypořádání.

„Jsou nějaké problémy, které rodiče řeší opakovaně? A které to jsou?“

„Myslím si, že nejčastěji je to otázka úpravy styku, domluvy ohledně styku a domluvy výživného.“

„A dá se těm konfliktům nějak předcházet?“ *„U těch samých rodičů pokud by jednou přišli s tím, že teda řeší úpravu styku – a abysme předešli tomu, aby přišli opakovaně, tak jim můžeme nabídnout nějakou pomoc – jednání na našem oddělení.“*

„Jsou nějaké okolnosti, které mají podle Vašeho pohledu vliv na rozvoj, vznik problémů?“

„No, může to být, že ten jeden z rodičů má tedy nového partnera a z obou stran potom může teda dojít k nějakým komplikacím, protože to dítě se může začít chovat jinak. Například, když je tedy dítě v péči matky, probíhá styk s otcem, má otec novou partnerku, tak tam můžou začít vznikat konflikty s tím vztekem. Takže tam se můžou objevit. Naopak samozřejmě, pokud ta matka, která má dítě ve výchově, tak má nového partnera, tak může mít pak naopak ten otec výhrady k péči k matky, který se dřív třeba neobjevovaly. Asi u dítěte ten věk – spíš přechody z mateřské školy na základní školu, na střední školu, kde vznikají jiné potřeby dítěte. Zvyšují se náklady na ty jeho potřeby a je nutnost teda vynakládat jiné finanční prostředky, proto je problém, je potřebné vyšší výživné a rodiče se třeba ohledně toho nejsou schopni domluvit.“

2.DC Jak vnímají pracovníci OSPOD ochotu a schopnosti rodičů problém vyřešit

„Jakou mají rodiče představu o řešení problémů?“

„Když přijdou na OSPOD, tak si myslím, že nemají představu, jak to mají řešit, protože – jinak by si to vyřešili vlastními silami. Takže když už se obrátí na OSPOD, tak mají asi představu, že teda my jim řekneme to řešení, jak to teda má být řešeno a možná teda mají ještě představu, že budeme na jejich straně a toho druhého rodiče dotlačíme k tomu, jakou oni mají představu.“

„S jakým očekáváním přicházejí?“

„Stát na jejich straně a že vlastně toho druhého rodiče donutíme, aby teda konal tak, jak si to rodič, který se na nás obrátil, představuje.“

„Jaké jsou podle Vás schopnosti rodičů řešit svoje konflikty vlastními silami?“

„No tak, já si myslím, že ti rodiče, kteří jsou schopni se domluvit a ty problémy si vyřešej, tak se na naše oddělení neobrací. Takže ty rodiče, který k nám přicházejí, tak mají ty schopnosti snížené a to může být z různých důvodů. Může to být prostě přetrvávající špatný vztah mezi tím druhým rodičem, kde tedy mají neustále nějaké konflikty, jinou představu o potřebách dítěte, o životě, o hodnotách a nejsou schopni se domluvit na tom samém. „A jaká je mezi těmi rodiči komunikace?“ „Komunikace je

mezi těmi rodiči narušená, někdy až patologická. Nejsou schopni se domluvit na těch základních potřebách toho dítěte a řešit to konstruktivně a nevracet se k minulosti, ke svým problémům. Třeba k důvodům rozchodu a vrací se neustále k těm nevyřešeným otázkám a to ovlivňuje, negativně tu jejich komunikaci.“

„Jaké mají rodiče povědomí o odborné pomoci?“

„Myslím si, že je to podobné. Většina těch, kteří se na nás neobrací, tak asi mají povědomí, vědí, kam se mají obrátit. A většina těch rodičů, kteří se na nás obracejí tak nemají povědomí, o tom jaká odborná pomoc je. Pouze asi malé procento, malá část z nich teda má představu, kam se mají obrátit.“

„Za jakých okolností a z jakých důvodů jsou rodiče ochotni vyhledat pomoc?“

„Myslím si, že je to individuální, protože někdo má možná představu, to, že ten úřad na toho druhého rodiče zapůsobí. Prostě se cítí už bezmocní, bezradní, neví, jak si s tou situací poradit. Tak proto se asi obrací na úřad.

„A jsou nějaké důvody, proč nechtějí tu pomoc vyhledat?“ „Asi z dostupnosti, z místní dostupnosti. Protože ta pomoc není v našem městě, nebo tam, kde bydlí, a z finančních důvodů. Pokud je hrazená, tak to uvidím jako často problém, nejsou ochotni za tu pomoc zaplatit. Upřednostňují určitě bezplatnou pomoc.

„A lze odhadnout, jak dlouho se ten problém řeší?“ „Myslím si, že je to hodně individuální. Že ne vždy je možná jednorázová pomoc. Někdy je nutné být 2- 3x s rodinou v kontaktu, nabídnout nějakou pomoc, nějaký způsob řešení a potom si už jsou schopni dál tu situaci řešit. A prostě jsou rodiče, kteří toho nejsou schopni ani prostě po roce, ani po pěti letech a přetrvává to v podstatě až do zletilosti toho dítěte.“

3 DC: Jaká pomoc je rodičům nabízena a jak pracovníci OSPOD vnímají její přínos pro klienty?

„Jakou pomoc může nabídnout OSPOD a jaký v pomoci vidíte přínos?“

„Pokud se na nás nějaký rodič obrátí se svým problémem, tak samozřejmě jim poskytneme poradenství a řekneme tomu konkrétnímu rodiči, jak v té situaci se může zachovat. Na jaké organizace se může obrátit, jak může jednat s tím druhým rodičem. Takže jemu nabídneme nějaké způsoby řešení. Nebo můžeme nabídnout, navrhnout, to,

že s tím druhým rodičem pohovoříme, projednáme tu situaci. Pak můžeme teda nabídnout společnou schůzku rodičů na našem oddělení, za naší přítomnosti, aby se tedy rodiče pokusili domluvit za naší přítomnosti. Můžeme teda odkázat na jiné odborné instituce. Můžeme nabídnout svolání případové konference za účasti dalších odborníků.

„Je nějaká pomoc, která se zdá jako nejefektivnější, kterou rodiče vnímají jako nejlepší?“ „Nevím jestli nejefektivnější....Často si myslím, že rodiče chtějí, abychom my jednali s tím druhým rodičem, aby jsme to za něj vyřešili a abychom teda tomu druhému rodiči domluvili. A už tedy obtížněji přijímají tu naši nabídku té společné schůzky rodičů na našem oddělení, aby se teda za naší přítomnosti oni pokusili domluvit a jenom s argumentací, to že se nesnesou v jedné místnosti a sedět vedle sebe a hovořit spolu.“

„Jakou pomoc mohou nabídnout další instituce?“

„Takže určitě záleží v jaké to je oblasti, jestli přímo ty rodičovské konflikty anebo jestli potřebují opravdu nějakou speciální pomoc, třeba ohledně chování dítěte nebo nějakého jiného problému. **A jaké jsou to organizace, jaká tedy pomoc?“** „Všeobecně, kterou nečastěji asi doporučujeme k vyhledání – tedy vyhledání psychologa, psychologické pomoci, podpory, případně též terapie jak pro rodiče, tak tedy pro dítě. Kde teda mohou projednávat teda ty problémy vztahové. Kdy rodiče by... buď vztahové problémy řešili nebo hlavně ty komunikační, protože rodiče jsou už po rozchodu, a tak už nemají zájem řešit ten vzájemný vztah. Ale pořád jsou rodiči a potřebují mezi sebou komunikovat na té úrovni těch rodičů. Takže pomoc, jejich terapeutická pomoc, aby teda dokázali společně komunikovat. Potom tedy třeba je možný asistovaný styk nebo asistované předávání dítěte na styk, potom mediace.

„A jsou pro ty klienty dostupný ty instituce?“ „Tak dostupný v našem regionu, u nás ve městě jak místně tak finančně – psychologická pomoc, podpora terapie tak máme Centrum krizové intervence, kde působí jak psychologové pro děti tak pro dospělé. Také mediaci nabízejí, ale ta je již hrazená. Proto pro některé rodiče to může být nedostupné z finančního hlediska. Ale máme ji v místě. Ale nejedná se o zapsaného mediátora, takže pokud je tedy mediace nařízená soudem, tak zapsaný mediátor není tady v regionu dostupný. Takže pak jsou to náklady spojené nejen s tou mediací, setkání s mediátorem, ale i teda s tou dopravou. Pokud se týká asistovaného styku, tak je možnost, i když ne asi ve velkém rozsahu, tak je teda Centrum krizové intervence

schopno v rámci svých služeb nabídnou asistovaný styk. Možnost asistovaného předávání dítěte na styk tady není dostupné.“

„Jak vnímají rodiče tuto pomoc?“

„Zas bych řekla, že je to samozřejmě individuální. Někteří to přijímají dobře, mají zájem tu situaci řešit a obrátit se na odborníky. Ale je taky mnoho rodičů, kteří prostě tu další odbornou pomoc odmítají s tím, že ji v podstatě nepotřebují nebo že je to pro ně zatěžující i třeba po té finanční stránce i časový a mají představu toho jiného řešení, tak jak jsme říkali, že my to vyřešíme a už není potřeba obracet se na jiný organizace.

„A je většina těch, kteří to využijou?“ Možná, že je tam problém, aby toho využili oba ty rodiče. Protože je možné, že se na tu odbornou pomoc obrátí jeden z rodičů, je ochoten spolupracovat, ale ten druhý rodič není ochotný. Takže aby to bylo oboustranné, tak možná je to míň jak polovina. Ale pokud chce aspoň ten jeden z rodičů, tak bych řekla, že možná víc jak polovina, možná $\frac{3}{4}$ rodičů je ochotno se obrátit o pomoc.“

„Jak nabídnutá pomoc rodičům vyřešila daný problém?“

„Já si myslím, že velká částí rodičů to může pomoci, že to pomáhá.“

„Jakou máte zpětnou vazbu od rodičů?“

„Záleží to podle toho, jak intenzivně s tou rodinou spolupracujeme a jak dlouho s nima rodinou spolupracujeme. Pokud je to jednorázově nebo 2 - 3x , kdy se na nás ten rodič obrátí s žádostí o radu a my je odkážeme na nějaké to odborné pracoviště, tak už tu zpětnou už vazbu nemusíme mít. Ale pokud s tím rodiče spolupracujeme dlouhodoběji, tak zpětnou vazbu máme jak od rodičů, tak ale i od toho odborníka, z toho zařízení, kde rodič dává souhlas s poskytnutím zprávy.“